МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Кафедра інформаційних систем в управлінні та обліку

Валерій Вікторович Оверчук

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему

«Бухгалтерський облік нематеріальних активів у контексті вартісно-орієнтованого управління»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник
д.е.н., проф. Олена ЛАГОВСЬКА

(підпис)

Рецензент
к.е.н., доц. Ганна ХОМЕНКО

(підпис)

Завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
д.е.н., проф. Сергій ЛЕГЕНЧУК

(підпис)

Житомир
2024

ЗМІСТ

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1. ОБЛІК І УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ 8

1.1. Економічна сутність і значення нематеріальних активів 8

1.2. Теоретичні основи обліку нематеріальних активів 16

1.3. Напрямки розвитку методики обліку нематеріальних активів 22

Висновки до розділу 1 28

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ 30

2.1. Роль нематеріальних активів у вартісно-орієнтованому управлінні підприємством 30

2.2. Підходи до оцінки вартості нематеріальних активів 37

2.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з нематеріальними активами 44

Висновки до розділу 2 50

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ 52

3.1. Проблематика та можливості відображення нематеріальних активів у звітності 52

3.2. Напрями вдосконалення обліку нематеріальних активів 59

Висновки до розділу 3 66

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БУХГАЛТЕРА ТА АУДИТОРА 67

4.1. Стан сучасної професійної освіти бухгалтерів 67

4.2. Проблемні питання бухгалтерської освіти та можливі шляхи їх вирішення 73

Висновок до розділу 4 79

ВИСНОВКИ 81

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 84

ВСТУП

У сучасних умовах розвитку економіки нематеріальні активи стали одним із ключових факторів успіху підприємств, визначаючи їхню конкурентоспроможність, інноваційність і здатність створювати довгострокову вартість. Торговельні марки, патенти, програмне забезпечення, авторські права та інші нематеріальні ресурси поступово замінюють традиційні матеріальні активи як основні джерела розвитку компаній. Це зумовлює зростання уваги до проблематики обліку, оцінки та звітності нематеріальних активів, які є необхідними для ефективного управління і забезпечення прозорості фінансової інформації.

Однак нематеріальна природа цих активів створює низку викликів для їхнього визнання, класифікації та оцінки в межах традиційної системи бухгалтерського обліку. Умови швидких технологічних змін, глобалізації ринків і зростання вимог до фінансової звітності висувають нові вимоги до облікової практики. Недоліки у відображенні НМА у фінансовій звітності знижують її інформативність, ускладнюють прийняття управлінських рішень і створюють розрив між реальною ринковою вартістю підприємств і їхніми фінансовими показниками. У цих умовах актуальним є вдосконалення методології обліку нематеріальних активів відповідно до міжнародних стандартів і сучасних вимог бізнесу. Додатковим стимулом для дослідження стало зростання ролі цифрових технологій у бухгалтерському обліку. Автоматизація процесів, використання великих даних, аналітичних платформ і штучного інтелекту стають невід’ємною частиною сучасної практики обліку. Ці інновації не лише спрощують процеси обліку, але й створюють нові можливості для аналізу та управління НМА.

Дослідження має як теоретичну, так і практичну значущість. Теоретичною базою є аналіз економічної природи нематеріальних активів, їхнього місця в системі бухгалтерського обліку та міжнародних стандартів. Практична цінність полягає у розробці рекомендацій щодо вдосконалення методології

обліку та звітності НМА, які можуть бути впроваджені для підвищення прозорості фінансової інформації, інвестиційної привабливості підприємств і ефективності управління ресурсами. Таким чином, дослідження спрямоване на вирішення актуальних завдань, пов'язаних із адаптацією системи обліку нематеріальних активів до сучасних викликів економіки знань та цифрової трансформації. Отримані результати дозволять сформувати концептуальні основи для розвитку облікової практики, сприятимуть інтеграції українських підприємств у глобальну економіку та забезпечать довгострокову конкурентоспроможність у динамічному бізнес-середовищі.

Питання вдосконалення системи обліку та економічного аналізу нематеріальних активів у контексті вартісно-орієнтованого управління досліджували такі вітчизняні науковці, як Т. Банасько, О. Вакун, Н. Головай, І. Дерун, В. Диба, В. Жук, І. Жураковська, Н. Королюк, М. Корягін, П. Куцик, О. Лаговська, С. Легенчук, Н. Малюга, М. Плекан, А. Пилипенко, Т. Польова, Н. Проскуріна, І. Райковська, І. Садовська, Х. Скоп, М. Чік, В. Шевчук, С. Шульга, І. Яремко та інші.

Необхідність удосконалення системи обліково-аналітичного забезпечення вартісно-орієнтованого управління нематеріальними активами зумовлює актуальність теми дослідження, постановку мети і завдань.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій щодо організації та ведення бухгалтерського обліку нематеріальних активів в контексті вартісно-орієнтованого управління.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- визначити сутність нематеріальних активів та їх роль у формуванні довгострокової конкурентоспроможності підприємств у сучасних економічних умовах;
- дослідити класифікацію нематеріальних активів за ключовими ознаками, включаючи їхні види, джерела створення та економічне значення;

- проаналізувати розбіжності у підходах до обліку нематеріальних активів відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ);
- вивчити основні методи оцінки нематеріальних активів, такі як справедлива вартість, витратний підхід, дохідний підхід та методи переоцінки;
- розглянути сучасні підходи до звітності про нематеріальні активи, включаючи інтегровану звітність та нефінансові метрики, які розкривають вплив активів на результати діяльності підприємств;
- оцінити значення синергетичних ефектів нематеріальних активів у системі вартісно-орієнтованого управління та їхній вплив на створення доданої вартості;
- розробити рекомендації щодо вдосконалення системи обліку нематеріальних активів, адаптації національних стандартів до міжнародних вимог та інтеграції сучасних підходів до звітності й оцінки активів;
- дослідити зв’язок між професійною освітою бухгалтерів, інтеграцією міжнародних стандартів та якістю обліку нематеріальних активів.

Об'єктом дослідження є процес організаційного та методичного забезпечення ведення бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні й організаційні аспекти організації та ведення бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Інформаційною базою дослідження є Закони України, публікації та статистичні дані міжнародних дослідницьких асоціацій, джерела літературних фондів бібліотеки Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України та Інституту стратегічних досліджень, теоретичні напрацювання вітчизняної та світової бухгалтерської думки, роботи відомих вчених – бухгалтерів з питань дослідження теоретичних та практичних аспектів бухгалтерського обліку та аналізу, монографії, дисертації, публікації та наукова література з вищезазначеного напрямку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження використані наступні загальнонаукові і спеціальні

методи: історико-хронологічний аналіз; логічне узагальнення; систематизації; наукової абстракції і системного аналізу; аналіз динамічних рядів та факторний аналіз; логічний та структурний аналіз.

Магістерська робота є самостійно виконаним науковим дослідженням. Всі розробки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору.

Магістерська робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел. Основний зміст викладено на 98 сторінках друкованого тексту. Магістерська робота містить 8 таблиць, 3 рисунки. Список використаних джерел нараховує 61 найменування і розміщений на 6 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ОБЛІК І УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

1.1. Економічна сутність і значення нематеріальних активів

У сучасній економіці нематеріальні активи відіграють ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємств, їх інноваційного розвитку та зростання ринкової вартості. З розвитком цифрових технологій, зростанням значення інтелектуальної власності, торгових марок, ноу-хау та інших нематеріальних ресурсів, виникає нагальна потреба у їх коректному відображенні в системі бухгалтерського обліку. Особливість нематеріальних активів полягає у відсутності матеріально-речової форми, що створює труднощі для їх ідентифікації, оцінки та визнання в облікових системах. Це вимагає інтеграції різних підходів до їх трактування та врахування специфіки економічного, правового і облікового середовища.

Наукова література пропонує різноманітні концепції щодо визначення сутності нематеріальних активів, які акцентують увагу на різних аспектах цієї категорії. Економічні підходи фокусуються на здатності нематеріальних активів приносити майбутні економічні вигоди, правові — на наявності юридичного захисту та прав власності, облікові — на ідентифікованості, контролі підприємством та відповідності обліковим стандартам. Інтеграція цих підходів сприяє формуванню цілісного розуміння нематеріальних активів, їх ролі у створенні вартості підприємства та забезпеченні фінансової прозорості.

Особливе значення має практичний аспект, пов’язаний з використанням нематеріальних активів у діяльності підприємств. Вони не лише забезпечують економічну вигоду, але й є важливим інструментом стратегічного управління та формування довгострокових конкурентних переваг. Враховуючи це, аналіз

підходів до визначення нематеріальних активів дозволяє глибше зрозуміти їх сутність, підходи до обліку та оцінки, що є основою для прийняття ефективних управлінських рішень і забезпечення відповідності сучасним вимогам стандартів бухгалтерського обліку.

У сучасній науковій літературі сформувалися різні підходи до визначення сутності нематеріальних активів у бухгалтерському обліку, які враховують економічну природу, правовий статус та умови використання цих об'єктів.

Згідно з економічним підходом, нематеріальні активи розглядаються як нематеріальні фактори, що сприяють виробництву товарів і послуг та забезпечують отримання майбутніх економічних вигод. Таке визначення, запропоноване Брукінгінською спеціальною комісією, знаходить відображення у Міжнародних стандартах оцінки, які підкреслюють відсутність фізичної субстанції активу та його здатність приносити економічні вигоди власнику [11].

Правовий підхід акцентує увагу на юридичному статусі нематеріальних активів. Рада зі стандартів фінансового обліку США (FASB) визначає їх як об'єкти, що виникають внаслідок минулих подій, є вимірюваними та здатними приносити майбутні вигоди. В українському законодавстві наголошується на необхідності наявності правової бази для визнання активу, наприклад, патентів або ліцензій, які підтверджують право власності та забезпечують контроль над активом [8].

З погляду облікового підходу, важливими характеристиками нематеріальних активів є їх ідентифікованість та контроль підприємством. Відповідно до вимог МСБО 38 «Нематеріальні активи», об'єкт повинен бути відокремленим від інших активів підприємства, мати юридичні права та забезпечувати економічні вигоди в майбутньому [41].

Класифікаційний підхід, запропонований такими науковцями, як Р. Рейлі та Р. Швайс, деталізує критерії ідентифікації нематеріальних активів, зокрема, їх правовий статус, матеріальне підтвердження існування (патенти, контракти), обмеження терміну використання та здатність збільшувати

вартість інших активів. Цей підхід дозволяє розглядати активи з урахуванням їх практичного значення для підприємства [16].

Практичний підхід акцентує увагу на функціональній ролі нематеріальних активів у діяльності підприємства. Так, В. І. Осипов визначає нематеріальні активи як об'єкти, що використовуються протягом більше одного року для виробничих, торговельних, адміністративних цілей або надання в оренду [45], тоді як І. М. Бойчик підкреслює важливість прав власності, які забезпечують доступ до нематеріальних ресурсів [25].

До об'єктів нематеріальних активів, які визнаються у бухгалтерському обліку, належать ресурси, що не мають матеріально-речової форми, але здатні приносити економічні вигоди підприємству у майбутньому.

Рис. 1.1. Об'єкти, які відносяться до нематеріальних активів

Об'єкти нематеріальних активів охоплюють широкий спектр інтелектуальних, правових та інших ресурсів, що створюють основу для

економічного зростання підприємства. Їх визнання в бухгалтерському обліку забезпечує точність фінансової звітності, сприяє прозорості діяльності компанії та підвищує інвестиційну привабливість.

Нематеріальні активи характеризуються відсутністю матеріально-речової форми, ідентифікованістю, юридичним захистом, здатністю приносити економічні вигоди та тривалим строком використання. Різні підходи до визначення нематеріальних активів дозволяють сформувати багатовимірне розуміння цієї категорії, акцентуючи увагу на економічній корисності, правовому статусі та вимогах облікової політики.

Таблиця 1.1

Перелік основних чинних нормативних документів, що регулюють порядок здійснення операцій з нематеріальними активами

№	Назва документу	Правове поле
1.	Закон України «Про авторське право і суміжні права» [48]	регулює особисті немайнові права і майнові права авторів та їх правонаступників, пов'язані із створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва - авторське право, і права виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення - суміжні права
2.	Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [53]	зазначено, що обсяг правової охорони визначається формулою винаходу (корисної моделі). Пріоритет, авторство і право власності на винахід засвідчуються патентом. Використанням винаходу (корисної моделі) визнається: виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі); застосування процесу, що охороняється патентом
3.	Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [54]	регулює відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права власності на знаки для товарів і послуг в Україні
4.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [49]	Визначено термін активи у такому значенні: активи - ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до отримання економічних вигод у майбутньому
5.	Національне положення (стандарт)	Визначено термін нематеріальний актив як немонетарний актив, який не має матеріальної

	бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» [51]	форми та може бути ідентифікований. У п.25 зазначено: нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. До нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання належать ті, щодо яких підприємством (у розпорядчому акті) не визначено обмеження строку, протягом якого очікується збільшення грошових коштів (чи їх еквівалентів) від використання таких нематеріальних активів
6.	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [33]	Встановлено, що на рахунках класу 1 узагальнюється інформація про наявність і рух необоротних активів, належних підприємству на праві власності. За дебетом рахунку 12 "Нематеріальні активи" відображається придбання або отримання нематеріальних активів, які обліковуються за первісною вартістю, та сума дооцінки таких активів, за кредитом - вибуття внаслідок продажу, безоплатної передачі або неможливості отримання підприємством надалі економічних вигід від його використання та сума уцінки нематеріальних активів
7.	Податковий кодекс України [47]	У п.14.1.120 визначено поняття «нематеріальні активи» у такому значенні: право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку
8.	Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку нематеріальних активів, затверджені Наказом Мінфіну [50]	Вказано, що для систематизації на рахунках бухгалтерського обліку інформації щодо операцій з нематеріальними активами, можуть застосовуватися такі регістри синтетичного та аналітичного обліку: журнал 4, відомість 4.1 і відомість 4.3, або відомість 4-м (для малих підприємств). У п.2.12 зазначають: «Витрати на придбання, створення та удосконалення об'єктів нематеріальних активів відображаються на субрахунку 154 "Придбання (створення) нематеріальних

		активів"; п.2.14 - об'єкт нематеріальних активів, отриманий в користування, обліковується користувачем (ліцензіатом) на позабалансовому рахунку в оцінці, визначеній виходячи із розміру винагороди, встановленого в договорі

Облік нематеріальних активів здійснюється на основі розгалуженої нормативно-правової бази, яка визначає порядок їх визнання, оцінки, амортизації та відображення у фінансовій звітності. Одним із ключових елементів регулювання є Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), зокрема МСБО 38 «Нематеріальні активи», що встановлює критерії ідентифікації активів, підходи до визначення їхньої справедливої вартості та методів амортизації. Також важливим є IFRS 3 «Об’єднання бізнесу», який регламентує порядок обліку нематеріальних активів, отриманих унаслідок злиття чи поглинання, зокрема гудвілу. IFRS 9 «Фінансові інструменти» забезпечує підходи до оцінки фінансових активів, що можуть мати ознаки нематеріальних.

Національне регулювання здійснюється відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку України (П(С)БО), зокрема П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», який деталізує порядок визнання, оцінки та списання нематеріальних активів, а також визначає критерії їх оцінки за первісною вартістю. Важливим документом є П(С)БО 19 «Об’єднання підприємств», що регулює порядок обліку нематеріальних активів, отриманих у результаті об’єднання підприємств, та визначає правила оцінки гудвілу.

Питання податкового обліку регламентуються Податковим кодексом України (ПКУ), що визначає порядок амортизації нематеріальних активів і включення відповідних витрат до складу податкових. Разом із цим, Цивільний кодекс України (ЦКУ) окреслює правові аспекти використання нематеріальних активів. У статті 418 ЦКУ визначено їх як об’єкти права інтелектуальної власності, зокрема авторські права, патенти, товарні знаки, комерційні таємниці, що створює правову основу для їх обліку та використання.

Додатково, на облік нематеріальних активів впливають інші нормативні документи, зокрема Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», який встановлює загальні принципи обліку, та спеціалізовані закони, такі як «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» та «Про авторське право і суміжні права», які визначають правовий статус відповідних активів. Значну роль відіграють також методичні рекомендації Міністерства фінансів України, що деталізують порядок оцінки, амортизації та відображення нематеріальних активів у звітності.

Нормативно-правова база обліку нематеріальних активів охоплює міжнародні стандарти, національні бухгалтерські положення, податкові та цивільно-правові норми, що разом забезпечують коректне відображення цих активів у фінансовій звітності. Узгоджене застосування цих документів сприяє підвищенню якості фінансового обліку, прозорості діяльності підприємств і прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Класифікація нематеріальних активів є одним із ключових питань, яке має вирішальне значення для забезпечення достовірності обліку та ефективного управління цими активами. Проте цей процес супроводжується низкою проблем, обумовлених специфікою нематеріальних активів, їх різноманітністю та швидким розвитком економіки знань.

У науковій літературі та нормативних документах існує кілька підходів до класифікації нематеріальних активів, які базуються на різних критеріях: економічних, правових, облікових чи функціональних. Це призводить до плутанини та ускладнює уніфікацію підходів до їх обліку та оцінки. Наприклад, одні автори класифікують нематеріальні активи за правовим статусом (патенти, авторські права, товарні знаки), тоді як інші – за економічним ефектом (прибуткові активи, невиробничі активи).

Часто виникають труднощі з розмежуванням нематеріальних активів та інших об’єктів обліку, таких як витрати на дослідження та розробки, які інколи визнаються витратами періоду, а не активами. Зокрема, складність виникає при

визначенні, чи відповідає певний об’єкт критеріям ідентифікованості, контролю та здатності приносити майбутні економічні вигоди.

Для того щоб актив був визнаний нематеріальним, він має бути ідентифікованим, тобто відокремленим від інших активів підприємства. Проте, у випадку з такими об’єктами, як гудвіл чи бренди, їх ідентифікація є досить складною через інтеграцію з іншими нематеріальними й матеріальними компонентами. Значний спектр нематеріальних активів, від авторських прав до програмного забезпечення чи ліцензій, ускладнює їх класифікацію. Це пояснюється тим, що активи можуть мати одночасно декілька характеристик (наприклад, програмне забезпечення може бути об’єктом авторського права, технічним засобом і джерелом економічної вигоди).

Поява нових типів нематеріальних активів, таких як цифрові продукти, блокчейн-технології чи права на доменні імена, ускладнює їх класифікацію через відсутність відповідних стандартів і регламентів. Бухгалтерські стандарти часто не встигають адаптуватися до швидких змін у бізнес-середовищі.

У чинних стандартах бухгалтерського обліку, таких як МСФЗ та П(С)БО, подано загальні підходи до класифікації нематеріальних активів, проте вони не завжди достатньо деталізовані для практичного застосування. Це залишає місце для суб’єктивного трактування і класифікації активів. Нематеріальні активи можуть одночасно належати до кількох класифікаційних категорій залежно від критерію аналізу. Наприклад, один і той самий актив може бути класифікований як об’єкт інтелектуальної власності, як об’єкт контролю підприємства чи як інструмент отримання прибутку. Складність у визначенні справедливої вартості або первісної вартості нематеріального активу також впливає на процес класифікації. Це особливо актуально для активів, які створені всередині підприємства, таких як бренди чи клієнтська база.

Класифікація нематеріальних активів є складним і багатогранним процесом, що вимагає чітких критеріїв, уніфікації підходів і адаптації до сучасних викликів цифрової економіки. Розв’язання існуючих проблем

можливе через удосконалення нормативно-правової бази, гармонізацію міжнародних і національних стандартів, а також розвиток методології оцінки та обліку нематеріальних активів. Це дозволить підвищити якість бухгалтерського обліку та забезпечити прозорість і достовірність фінансової звітності.

1.2. Теоретичні основи обліку нематеріальних активів

У сучасній економіці нематеріальні активи відіграють ключову роль у створенні конкурентних переваг та збільшенні вартості компаній. Зростання технологічного сектору та перехід до економіки знань змінили акценти в управлінні бізнесом, де нематеріальні ресурси стали основним джерелом капіталізації. Провідні компанії світу, такі як Apple, Microsoft, Amazon та Alphabet, демонструють, що значна частка їхньої ринкової вартості базується на інтелектуальній власності, технологіях, брендах та інших нематеріальних ресурсах.

Аналіз досвіду розвинених країн, таких як Японія, США та держави Європейського Союзу, свідчить про те, що активне використання нематеріальних активів стало основою підвищення конкурентоспроможності їхніх економік. Наприклад, у післявоєнний період японські підприємства активно закуповували та переоцінювали об’єкти інтелектуальної власності (патенти, ноу-хау, результати науково-дослідних робіт), що дозволило значно збільшити їхню балансову вартість і досягти конкурентних переваг на світовому ринку [20].

Науковці розглядають компанію не як ізольовану структуру, а як частину складної мережі взаємозв’язків, у якій кожен учасник, включаючи клієнтів, партнерів і постачальників, відіграє активну роль у процесі створення цінності. Такий підхід змінює традиційний ланцюжок створення вартості,

орієнтуючи компанії на побудову довгострокових відносин, кооперацію та синергію.

У структурі активів корпорацій США частка нематеріальних активів збільшилася з 40% у 1980-х роках до 70% на межі XX–XXI століть. Це демонструє стратегічну роль таких ресурсів у забезпеченні стійкого зростання прибутковості компаній [20]. Нематеріальні активи, зокрема бренди, клієнтські бази, інтелектуальна власність і корпоративна репутація, формують основу для створення додаткової ринкової вартості (Market Value Added – MVA), яка перевищує середньогалузеві показники та сприяє зростанню довгострокової капіталізації.

Сучасна концепція управління нематеріальними активами передбачає інтеграцію цих ресурсів у бізнес-процеси для досягнення операційної ефективності, посилення бренду, залучення клієнтів і формування довіри зацікавлених сторін. Наприклад, дослідження Ernst & Young показало, що 40% аналітиків і керівників компаній вважають нефінансові чинники, такі як репутація та взаємодія із клієнтами, основними драйверами вартості компанії [35].

Ключовим завданням у використанні нематеріальних активів є їхня матеріалізація та ефективне управління. Це передбачає створення системи оцінки та управління такими ресурсами, як людський капітал, внутрішні структури (організаційна культура, інформаційні системи) і зовнішні зв’язки (бренди, клієнтські бази, партнерські мережі). У результаті компанії досягають стійких конкурентних переваг, які забезпечують збільшення вартості активів і фінансової стійкості. Роль нематеріальних активів у зростанні вартості компанії визначається не лише їх наявністю, а й здатністю керівництва ефективно використовувати ці ресурси. Інвестиції в розвиток нематеріальних активів, зокрема в інновації, знання, бренди та репутацію, сприяють посиленню конкурентних позицій підприємства на ринку та забезпечують його довгострокову фінансову стабільність.

Запропонований фінським економістом Олаві Ахоненом підхід, базується на розумінні нематеріальних активів як основних чинників створення вартості підприємства в умовах сучасної економіки знань. Цей підхід наголошує на тому, що нематеріальні активи не лише підтримують операційну діяльність компанії, а й є ключовими драйверами її конкурентоспроможності та довгострокового зростання. Ахонен пропонує розглядати створення вартості через взаємодію трьох основних компонентів нематеріальних активів: інтелектуального капіталу, бренду та відносин із зацікавленими сторонами.

Таблиця 1.2

Індикатори генеруючих нематеріальних активів [3]

Генеруючі НМА	Фінансові індикатори	Нефінансові індикатори
Людський капітал	● Заробітна плата ● Витрати на рекрутинг ● Витрати на навчання та розвиток персоналу	● Кількість співробітників ● Вікова / статева структура персоналу ● Рівень освіти ● Досвід і навички ● Індекс задоволеності співробітників ● Індекс залученості співробітників
Внутрішня структура	● Витрати на покупку технологій виробництва, ноу-хау ● Витрати на інформаційні-технології ● Витрати на системи контролю якості, безпеки тощо.	● Кількість інформаційно-технологічних систем і устаткування ● Сертифікати якості і стандарти виробництва ● Операційні показники (завантаження, брак, оборотність) ● Показники безпеки виробництва
Зовнішня структура	● Витрати на маркетинг ● Витрати на продажу ● Витрати на відносини з зовнішніми заінтересованими особами	● База клієнтів ● База постачальників ● Рівень задоволеності клієнтів ● Впізнаваність бренду і рівень лояльності ● Рівень привабливості компанії як роботодавця

Інтелектуальний капітал охоплює знання, досвід, навички працівників, а також інноваційні технології та результати досліджень і розробок. Інтелектуальний капітал є фундаментом для генерації інновацій, підвищення продуктивності праці та впровадження нових бізнес-моделей. Ахонен вказує, що компанії, які активно інвестують у розвиток людського капіталу та

інновацій, створюють умови для довгострокового зростання вартості, навіть у висококонкурентному середовищі.

Бренд, згідно з підходом Ахонена, є одним із найважливіших нематеріальних активів, який створює значну додаткову вартість. Сильний бренд підвищує довіру споживачів, сприяє лояльності клієнтів і формує цінову премію для продукції або послуг компанії. Ахонен акцентує увагу на тому, що інвестування у бренд не лише зміцнює ринкові позиції компанії, але й позитивно впливає на її капіталізацію, дозволяючи залучати додаткові інвестиції.

Підприємства, які вибудовують стійкі та довірливі відносини зі своїми клієнтами, постачальниками, партнерами та іншими зацікавленими сторонами, створюють додаткову нематеріальну вартість. Ахонен підкреслює важливість мережевих ефектів та комунікації з усіма учасниками екосистеми компанії. Ці відносини сприяють підвищенню стабільності бізнесу, зниженню ризиків та забезпечують доступ до нових ринків і можливостей.

Стратегічні аспекти підходу Ахонена:

Ахонен пропонує системний підхід до управління нематеріальними активами, що включає:

- Використання сучасних методик оцінки для визначення їхнього реального впливу на фінансові показники компанії.
- Забезпечення узгодженості між управлінням нематеріальними активами та загальними стратегічними цілями підприємства.
- Створення системи KPI для моніторингу результатів використання нематеріальних активів та їх внеску у створення вартості.

Підхід Ахонена допомагає компаніям краще зрозуміти роль нематеріальних активів у створенні вартості, підвищує ефективність управління цими ресурсами та сприяє довгостроковій фінансовій стабільності. Інтеграція цього підходу у практику дозволяє підприємствам досягати стійкого зростання, навіть у складних умовах конкурентного середовища та економічної невизначеності. Підхід підкреслює стратегічну важливість

нематеріальних активів у сучасному бізнесі, акцентуючи увагу на їхній здатності генерувати додаткову вартість через розвиток інтелектуального капіталу, посилення бренду та зміцнення відносин із зацікавленими сторонами. Цей підхід формує основу для системного управління нематеріальними активами, спрямованого на досягнення стійкого розвитку підприємства.

Дослідження Р. Нормана і Р. Раміреса зробили значний внесок у розвиток концепції створення вартості у бізнесі, зокрема через інтеграцію нематеріальних активів у процеси стратегічного управління [15]. У своїх роботах науковці розглядають бізнес як складну екосистему, у якій створення вартості відбувається не ізольовано, а через взаємодію різних учасників, зокрема компаній, клієнтів, партнерів, постачальників та інших зацікавлених сторін.

Однією з ключових ідей дослідників є концепція “спільного створення вартості” (co-creation of value), яка акцентує увагу на тому, що в сучасній економіці вартість створюється не лише окремими підприємствами, але й через тісну співпрацю всіх учасників бізнес-екосистеми. Норман і Рамірес наголошують, що компанії повинні перейти від традиційної ролі виробників до ролі організаторів платформ для співтворчості. Такі платформи дозволяють клієнтам, партнерам і постачальникам долучатися до процесів генерування ідей, обміну знаннями та створення інноваційних продуктів.

Іншою важливою концепцією, запропонованою Норманом і Раміресом, є розгляд бізнес-екосистеми як платформи для створення вартості. Замість того щоб зосереджуватися виключно на конкуренції, автори наголошують на важливості кооперації та синергії між учасниками екосистеми. Ця взаємодія базується на обміні ресурсами, інформацією та інноваціями, що сприяє зростанню загальної вартості системи. У межах цієї концепції компанії більше не розглядаються як ізольовані одиниці, а як частини ширшої мережі взаємозв’язків, де кожен учасник вносить свій унікальний внесок у створення вартості.

Дослідники також критикують традиційну концепцію ланцюжка створення вартості, запропоновану М. Портером, як таку, що не враховує складних взаємозв'язків сучасної економіки. Натомість вони пропонують концепцію системи створення вартості, яка відображає динамічну взаємодію різних учасників. У цій системі компанії та інші зацікавлені сторони спільно формують цінність, а нематеріальні активи, такі як інтелектуальна власність, клієнтські бази, бренди та відносини, відіграють ключову роль.

Нематеріальні активи у цьому підході розглядаються як основні драйвери створення вартості. Наприклад, бренди формують довіру та лояльність клієнтів, тоді як інтелектуальна власність сприяє інноваціям, що дозволяє компаніям адаптуватися до змін ринкового середовища. Крім того, відносини із зацікавленими сторонами, такими як клієнти та партнери, забезпечують стійкість бізнесу, знижують ризики та відкривають нові можливості.

Практичний аспект досліджень Нормана і Раміреса включає розробку стратегічних підходів до управління нематеріальними активами. Зокрема, автори пропонують [15]:

- Формування стратегічних партнерств, які базуються на взаємній довірі та синергії ресурсів. Такі партнерства дозволяють створювати інноваційні продукти та зміцнювати ринкові позиції.
- Інтеграцію клієнтів у процес створення вартості. Клієнт у сучасній економіці вже не є пасивним споживачем, а активним учасником процесу, що дозволяє створювати персоналізовані продукти та послуги.
- Використання сучасних технологій, таких як цифрові платформи та автоматизація, для підвищення ефективності взаємодії в екосистемі.

Успішні компанії мають фокусуватися на співпраці, інноваціях і розвитку нематеріальних активів як джерел довгострокового зростання. Такий підхід дозволяє підприємствам не лише створювати додаткову вартість, але й адаптуватися до динамічних умов сучасної економіки, забезпечуючи свою конкурентоспроможність і фінансову стабільність.

Концепція системи створення вартості передбачає, що бізнес-фокус має зміщуватися від ізольованих зусиль до інтегрованої взаємодії у межах бізнес-екосистеми. Це включає залучення клієнтів і партнерів до процесу створення продуктів і послуг, використання сучасних технологій і формування стратегічних партнерств, які базуються на довірі та обміні ресурсами.

Запропонована парадигма управління, яка не лише адаптується до умов сучасної економіки знань, але й створює основу для стійкого зростання та довгострокової ринкової стабільності компаній. Їх ідеї є цінними орієнтирами для підприємств, які прагнуть максимально ефективно використовувати свої нематеріальні активи та впроваджувати інноваційні стратегії управління.

1.3. Напрямки розвитку методики обліку нематеріальних активів

Розвиток методики обліку нематеріальних активів є одним із ключових напрямків удосконалення системи бухгалтерського обліку, що обумовлено складністю природи цих активів та їх зростаючим значенням у сучасній економіці. Аналіз сучасних тенденцій свідчить про необхідність гармонізації національних стандартів із міжнародними вимогами, зокрема МСФЗ, які визначають чіткі підходи до визнання, оцінки та обліку нематеріальних активів. У цьому контексті особливо важливо забезпечити інтеграцію таких міжнародних стандартів, як МСФЗ 38, що регламентує облік нематеріальних активів, та МСФЗ 3, який визначає порядок обліку гудвілу.

Одним із ключових напрямків є розробка підходів до оцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю. У міжнародній практиці широко використовуються методи дисконтованих грошових потоків, порівняльного аналізу та залишкової вартості, які дозволяють більш точно оцінити економічну вигоду від нематеріального активу. Це особливо актуально

для таких активів, як гудвіл або об’єкти інтелектуальної власності, які суттєво впливають на фінансові результати підприємств.

Наукові дослідження в системі обліку нематеріальних активів спрямовані на вдосконалення підходів до їх визнання, оцінки, амортизації та відображення у фінансовій звітності [32, 7]. Значна частина досліджень присвячена розкриттю економічної сутності нематеріальних активів та їх ролі у формуванні вартості підприємств. У сучасній економіці знань інформація, інновації та знання стають основними ресурсами, що забезпечують конкурентоспроможність підприємств, а нематеріальні активи все частіше переважають матеріальні за їх значущістю.

Особливу увагу науковці приділяють класифікації та ідентифікації нематеріальних активів. Це питання залишається дискусійним через постійний розвиток нових типів активів, таких як цифрові права, бренди, доменні імена та криптоактиви. Визначення чітких критеріїв ідентифікації є необхідним для їх коректного облікового відображення [32].

Методика оцінки нематеріальних активів є ще одним ключовим напрямком досліджень. Науковці акцентують увагу на розриві між балансовою та ринковою вартістю таких активів, як бренди чи об’єкти інтелектуальної власності, та пропонують використовувати методи дисконтованих грошових потоків, порівняльного аналізу та залишкової вартості. Такі підходи дозволяють підвищити достовірність фінансової звітності та сприяють формуванню інвестиційної привабливості підприємств.

Не менш важливим аспектом є вдосконалення амортизаційної політики. Проблематика вибору строку корисного використання та методу амортизації нематеріальних активів залишається актуальною, особливо щодо активів із тривалим життєвим циклом, таких як патенти чи гудвіл. Науковці пропонують використовувати сповільнені методи амортизації для активів, що забезпечують стабільний економічний ефект протягом тривалого часу.

Сучасні інформаційні технології також активно інтегруються у сферу обліку нематеріальних активів. Використання автоматизованих систем обліку

дозволяє підвищити точність та оперативність операцій, забезпечити прозорість даних і зменшити адміністративні витрати. Блокчейн-технології, зокрема, знаходять застосування у реєстрації прав на об’єкти інтелектуальної власності та забезпечують захист інформації від несанкціонованих змін.

Окрему увагу науковці приділяють управлінському обліку нематеріальних активів. Йдеться про створення інтегрованих систем збору та аналізу інформації, що дозволяють ефективно керувати такими активами та оцінювати їхній вплив на стратегічні результати підприємства. Моделювання ефективності використання нематеріальних активів, таких як клієнтські бази чи бренди, сприяє прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Водночас науковці визнають існування низки недосліджених аспектів, зокрема оподаткування операцій із нематеріальними активами, розбіжності між національними та міжнародними стандартами, а також невідповідність нормативної бази сучасним викликам цифрової економіки. Це підкреслює необхідність подальших досліджень у цій сфері.

Наукові дослідження в системі обліку нематеріальних активів зосереджені на вдосконаленні методик, адаптації до цифрової трансформації та інтеграції новітніх технологій. Вирішення цих завдань сприятиме підвищенню якості облікових процедур, забезпеченню прозорості фінансової звітності та формуванню конкурентоспроможності підприємств у глобальній економіці.

Кращі практики управління нематеріальними активами, представлені у шести послідовних кроках [19].

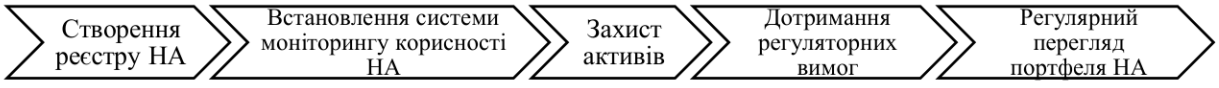

Рис. 1.2. Система управління нематеріальними активами

Рекомендується розробити детальний інвентарний перелік всіх нематеріальних активів підприємства, включаючи патенти, товарні знаки, авторські права та гудвіл. Це дозволяє систематизувати облік активів і краще

керувати ними. Для ефективного управління активами необхідно створити систему відстеження корисності нематеріальних активів, а також визначення відповідного графіку амортизації. Це забезпечує правильне відображення витрат у фінансовій звітності. Важливо переконатися, що всі нематеріальні активи мають належний правовий захист за допомогою торгових марок, патентів, а також прозорих договорів власності та ліцензійних угод. Це мінімізує ризики втрати або порушення прав на активи. Організації повинні бути обізнаними про регуляторні вимоги, які стосуються їх нематеріальних активів, наприклад, законодавства щодо захисту даних чи інтелектуальної власності. Це сприяє дотриманню правових норм і зменшує ризик штрафів. Рекомендується інвестувати в наукові дослідження і розробки, а також створювати робоче середовище, яке стимулює креативність і співпрацю. Це дозволяє підприємствам підтримувати конкурентоспроможність та розширювати свій портфель нематеріальних активів.

Необхідно періодично аналізувати портфель нематеріальних активів, щоб переконатися в його відповідності загальній бізнес-стратегії та цілям. Це сприяє ефективному використанню активів та оптимізації витрат.

Відображено системний підхід до управління нематеріальними активами, який базується на інтеграції правового, фінансового та інноваційного аспектів. Реалізація цих практик допомагає підприємствам покращити ефективність використання активів, забезпечити їх захист та адаптувати бізнес до стратегічних змін.

Проблематика обліку гудвілу також потребує особливої уваги. У різних країнах використовуються різні підходи до відображення гудвілу у звітності: капіталізація, амортизація або списання за рахунок резервів. Уніфікація цих підходів дозволить уникнути розбіжностей у фінансових звітах і забезпечити коректне відображення гудвілу у фінансовій звітності підприємств. Крім того, актуальним є вдосконалення підходів до обліку витрат на дослідження та розробки. У міжнародній практиці ці витрати можуть списуватися або капіталізуватися залежно від облікової політики країни. В Україні необхідно

уточнити критерії капіталізації таких витрат, враховуючи їхній вплив на майбутні економічні вигоди підприємств.

Ще одним важливим аспектом є покращення амортизаційної політики щодо нематеріальних активів. Наприклад, у різних країнах строк корисного використання гудвілу може суттєво відрізнятися, що створює складнощі для уніфікації облікових процедур. В Україні необхідно вдосконалити методи визначення строків корисного використання активів, що забезпечить їхню відповідність економічному ефекту.

Сучасні технології, зокрема автоматизація бухгалтерського обліку та використання блокчейн-технологій, відкривають нові можливості для покращення обліку нематеріальних активів. Вони дозволяють підвищити точність, прозорість і оперативність облікових операцій, що є особливо важливим для обліку об’єктів інтелектуальної власності в умовах цифрової трансформації економіки. Розвиток методики обліку нематеріальних активів спрямований на забезпечення уніфікації стандартів, вдосконалення підходів до оцінки та амортизації, а також інтеграцію сучасних технологій в облікові процеси. Це дозволить підприємствам адаптуватися до вимог глобалізованої економіки, забезпечуючи прозорість фінансової звітності та підвищення конкурентоспроможності.

Зростання ролі цифрових технологій у сучасному світі суттєво впливає на підходи до бухгалтерського обліку, зокрема у сфері нематеріальних активів. Використання автоматизованих систем бухгалтерського обліку дозволяє значно підвищити ефективність процесів реєстрації, оцінки та обліку нематеріальних активів, зменшуючи ризик помилок і забезпечуючи швидкий доступ до необхідної інформації. Автоматизація таких процесів, як нарахування амортизації чи переоцінка активів, знижує адміністративні витрати та полегшує виконання складних облікових операцій.

Особливе місце у цифровізації обліку нематеріальних активів займає впровадження блокчейн-технологій. Ця технологія забезпечує високу прозорість і безпеку транзакцій завдяки створенню децентралізованої бази

даних, яка є захищеною від несанкціонованих змін. У сфері нематеріальних активів блокчейн можна використовувати для реєстрації прав на об’єкти інтелектуальної власності (наприклад, патенти, авторські права, товарні знаки), фіксації ліцензійних угод і контролю за їх виконанням. Такий підхід дозволяє не лише зменшити ризик шахрайства, але й забезпечити миттєвий доступ до історії володіння та використання активу.

Додатковою перевагою цифрових технологій є використання хмарних платформ для управління нематеріальними активами. Хмарні рішення забезпечують централізоване зберігання даних, доступ до них у реальному часі та можливість спільної роботи з іншими підрозділами або організаціями. Це особливо корисно для великих підприємств із глобальною присутністю, які працюють із широким спектром нематеріальних активів.

Цифровізація світової економіки привела до появи нових видів нематеріальних активів, які не вписуються в традиційні рамки облікових стандартів. Серед них найбільш актуальними є цифрові права, доменні імена, криптоактиви, права на розробки програмного забезпечення, ігрові активи тощо. Ці активи мають специфічну природу, яка вимагає розробки нових методологій обліку, адаптованих до цифрового середовища. Наприклад, криптоактиви, такі як Bitcoin чи Ethereum, мають високий рівень волатильності та децентралізовану природу, що ускладнює їх оцінку та відображення у фінансовій звітності. Зараз багато країн і міжнародних організацій працюють над розробкою стандартів обліку криптоактивів, які враховують їх специфічні характеристики, такі як обмеженість в обігу, а також можливість використання як засобу платежу чи інвестиційного інструменту. Доменні імена, які є важливими активами у цифровій економіці, також вимагають особливих підходів до обліку. Їхня вартість може суттєво змінюватися залежно від популярності імені, ринкового попиту та стратегічного значення для компанії. Зазвичай такі активи обліковуються за собівартістю, однак необхідність оцінки справедливої вартості стає все більш актуальною. Цифрові права, які стосуються володіння цифровим контентом,

таким як музика, відео, електронні книги чи програми, є ще одним викликом для сучасного обліку. Вони характеризуються високою тиражністю, залежністю від ліцензійних умов та необхідністю моніторингу правової відповідності.

Таким чином, адаптація до цифрової економіки вимагає перегляду існуючих облікових стандартів та розробки нових методичних рекомендацій. Це включає як впровадження інноваційних технологій, так і створення правової бази для ефективного управління та обліку нових типів нематеріальних активів. Усі ці заходи спрямовані на забезпечення прозорості, достовірності та адаптивності облікових процедур у цифрову еру.

Ефективне управління нематеріальними активами є важливим елементом забезпечення довгострокової конкурентоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Використання кращих практик, таких як створення реєстру активів, моніторинг їхньої корисності, захист прав на активи, дотримання регуляторних вимог, інвестування в інновації та регулярний перегляд портфеля активів, дозволяє не лише оптимізувати облік і управління, але й підвищити ринкову вартість компанії. Ці заходи сприяють інтеграції нематеріальних активів у бізнес-стратегію, що забезпечує їхню відповідність загальним цілям підприємства, знижує ризики втрати або недооцінки активів і підтримує інноваційний розвиток.

Висновки до розділу 1

У першому розділі досліджено основні аспекти теоретичного обґрунтування та практичного застосування обліку нематеріальних активів, які відіграють важливу роль у сучасній економіці знань. Нематеріальні активи виступають стратегічним ресурсом, що забезпечує конкурентоспроможність підприємств і формує основу їхнього довгострокового розвитку. В умовах

цифрової трансформації значення таких активів, як інтелектуальна власність, бренди, клієнтські бази та програмне забезпечення, продовжує зростати. Наукові підходи до трактування нематеріальних активів охоплюють економічний, правовий та обліковий аспекти. Економічний підхід наголошує на майбутніх вигодах, правовий — на юридичному статусі та захисті активів, а обліковий акцентує увагу на їх ідентифікації та контролі. Інтеграція цих підходів дозволяє створити цілісне розуміння природи нематеріальних активів і їхньої ролі в управлінні підприємством. Одним із ключових завдань є вдосконалення класифікації нематеріальних активів, оскільки їх різноманітність ускладнює єдине методологічне трактування. Зокрема, проблема розмежування нематеріальних активів та інших об'єктів обліку, таких як витрати на дослідження та розробки, залишається актуальною. Уніфікація підходів до класифікації сприятиме підвищенню якості фінансової звітності та прийняттю ефективних управлінських рішень. Цифрова трансформація створює нові виклики для обліку нематеріальних активів, включаючи криптоактиви, доменні імена та цифрові права. Відсутність чітких стандартів для таких активів підкреслює необхідність подальших досліджень і розробки адаптованих методик. Це важливо для забезпечення прозорості обліку та інтеграції нематеріальних активів у бізнес-стратегії підприємств.

Загалом, аналіз теоретичних і практичних аспектів обліку нематеріальних активів закладає основу для подальших досліджень, спрямованих на вдосконалення методів їх оцінки, відображення у фінансовій звітності та інтеграції у бізнес-процеси. Це забезпечить підвищення прозорості обліку, інвестиційної привабливості підприємств і ефективності управління ресурсами.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ

2.1. Роль нематеріальних активів у вартісно-орієнтованому управлінні підприємством

Нематеріальні активи відіграють важливу роль у формуванні вартості підприємства, особливо в умовах сучасної економіки, де знання, інновації та репутація стають ключовими факторами конкурентоспроможності. У межах вартісно-орієнтованого управління максимізація ринкової вартості є основною метою діяльності підприємства, і нематеріальні активи забезпечують суттєвий внесок у досягнення цієї мети.

Нематеріальні активи, такі як патенти, товарні знаки, гудвіл, програмне забезпечення та права інтелектуальної власності, сприяють створенню конкурентних переваг, підвищують репутацію компанії та залучають інвестиції. Вони інтегруються у бізнес-моделі, забезпечуючи баланс інтересів стейкхолдерів та гармонізацію стратегічних і операційних цілей. Саме ці активи стають основою для генерування доданої вартості та підвищення привабливості компанії для інвесторів.

Ефективне управління нематеріальними активами дозволяє підприємствам інтегрувати їх у процеси стратегічного планування. Наприклад, використання моделей економічної доданої вартості (EVA), акціонерної доданої вартості (SVA) та ринкової доданої вартості (MVA) дозволяє оцінити реальний внесок нематеріальних активів у загальну капіталізацію компанії. Крім того, моделі, такі як CFROI та q-Тобіна, дають змогу враховувати майбутні перспективи використання цих активів та їхній вплив на фінансові результати.

Попри значний вплив нематеріальних активів на вартість підприємства, існує низка проблем, пов’язаних із їх оцінкою та обліком. Складність формалізації вартості нематеріальних активів, інформаційна асиметрія та можливість маніпуляцій є викликами, що потребують подальших досліджень. У міжнародних стандартах фінансової звітності пропонуються різні підходи до оцінки таких активів, але їх практичне застосування часто стикається з труднощами через відсутність єдиної методології.

Зростаюче значення нематеріальних активів у сучасній економіці підкреслює необхідність їх інтеграції в загальну систему корпоративного управління. Використання нематеріальних активів не лише сприяє підвищенню вартості компанії, але й допомагає вирішити агентські проблеми через узгодження інтересів власників, менеджменту та інших стейкхолдерів. Збалансоване управління нематеріальними активами дозволяє підприємствам досягати фінансової стабільності, стійкого розвитку та відповідати очікуванням інвесторів і партнерів.

Нематеріальні активи є ключовим фактором, що забезпечує довгострокове зростання вартості підприємства, їхнє раціональне використання та управління стають невід’ємною складовою ефективної бізнес-стратегії.

Вартісно-орієнтоване управління (Value-Based Management, VBM) є сучасною концепцією, яка акцентує увагу на формуванні, підтримці та зростанні вартості підприємства як ключової мети його діяльності. Цей підхід ґрунтується на принципі, що фінансова успішність компанії повинна визначатися через її здатність створювати додану вартість для власників, інвесторів і стейкхолдерів.

Основною метою вартісно-орієнтованого управління є забезпечення ефективного використання ресурсів підприємства, оптимізація процесів прийняття рішень і орієнтація на довгострокове зростання ринкової вартості. Ця концепція поєднує фінансові, стратегічні та операційні аспекти, дозволяючи підприємству гармонійно інтегрувати управлінські цілі з очікуваннями стейкхолдерів.

Вартісно-орієнтоване управління базується на кількох ключових принципах. Перш за все, це пріоритет створення акціонерної вартості (Shareholder Value), яка стає основним показником ефективності управління. Також важливим є забезпечення прозорості фінансових результатів, що дозволяє інвесторам оцінювати діяльність компанії. Управлінські рішення приймаються на основі фінансових метрик, таких як економічна додана вартість (EVA), акціонерна додана вартість (SVA) або показник q-Тобіна.

Іншим важливим принципом є врахування довгострокової перспективи. На відміну від підходів, орієнтованих лише на короткострокові фінансові результати, VBM фокусується на сталому розвитку компанії та забезпеченні її конкурентоспроможності у майбутньому. Це досягається через інвестиції в інновації, розвиток нематеріальних активів та побудову ефективних бізнес-процесів.

Одним із ключових інструментів VBM є показник економічної доданої вартості (EVA), який дозволяє оцінити реальну ефективність діяльності підприємства, враховуючи витрати на залучення капіталу. Цей показник визначається як різниця між чистим операційним прибутком після оподаткування та витратами на використаний капітал. Позитивне значення EVA свідчить про здатність підприємства створювати додаткову вартість для акціонерів.

Інший важливий показник – акціонерна додана вартість (SVA), яка оцінює зміни вартості акціонерного капіталу підприємства за певний період. Крім того, моделі CFROI (Cash Flow Return on Investment) та MVA (Market Value Added) забезпечують інтегральний підхід до оцінки створення вартості, враховуючи як фінансові результати, так і ринкові очікування.

Ефективне впровадження VBM потребує трансформації корпоративної культури та інтеграції вартісного підходу на всіх рівнях управління. Це включає створення системи мотивації менеджерів, орієнтованої на досягнення цілей, пов’язаних зі створенням вартості, а також впровадження автоматизованих систем моніторингу фінансових показників. Крім того,

важливу роль відіграє управління нематеріальними активами, такими як бренди, інтелектуальна власність і репутація. Ці активи стають основою для створення довгострокових конкурентних переваг і зміцнення ринкової позиції компанії.

Вартісно-орієнтоване управління є стратегічним підходом, який дозволяє підприємствам ефективно адаптуватися до сучасних викликів економіки та забезпечувати стійке зростання. Завдяки інтеграції фінансових і нефінансових показників, цей підхід сприяє не лише підвищенню вартості підприємства, але й формуванню довіри інвесторів та партнерів, що є важливим фактором для досягнення успіху в умовах глобальної конкуренції.

MVA (Ринкова додана вартість) є одним із ключових показників оцінки ефективності управління підприємством у межах вартісно-орієнтованого підходу. MVA відображає різницю між ринковою вартістю компанії та сумою капіталу, вкладеного її акціонерами. Цей показник оцінює, наскільки ефективно підприємство створює додаткову вартість для своїх інвесторів.

$$\mathbf{MVA = MV - IC},$$

де MVA - ринкова додана вартість;
MV - ринкова вартість компанії;
IC - сума інвестованого капіталу.

Ринкова вартість визначається як сума ринкової капіталізації (вартість акцій, що обертаються на ринку) та боргових зобов’язань компанії. Позитивне значення MVA свідчить про те, що компанія створює додаткову вартість для своїх акціонерів, перевищуючи початкові інвестиції, тоді як негативне значення вказує на зниження капіталізації через неефективне управління ресурсами.

EVA (Економічна додана вартість) є фінансовим показником, що використовується для оцінки економічної ефективності діяльності підприємства. Він показує, наскільки прибуток після оподаткування перевищує вартість залученого капіталу, включаючи власний і позиковий капітал.

$$\mathbf{EVA = NOPAT - WACC * IC ,}$$

де EVA - економічна додана вартість;
NOPAT - чистий операційний прибуток після оподаткування;
WACC - середньозважені витрати на капітал;
IC - сума інвестованого капіталу.

$$\mathbf{EVA = (ROI - WACC) * IC ,}$$

де ROI - рентабельність інвестованого капіталу.

EVA є корисним інструментом для вимірювання того, чи підприємство створює вартість для акціонерів. Позитивне значення EVA свідчить про те, що прибуток компанії перевищує витрати на залучення капіталу, що свідчить про ефективність її діяльності. Негативне значення EVA вказує на неефективне використання ресурсів.

SVA (Акціонерна додана вартість) є показником, що оцінює приріст або зменшення вартості капіталу акціонерів за певний період. Цей індикатор показує, наскільки зміни в діяльності компанії сприяють створенню додаткової вартості для власників акцій.

$$\boldsymbol{SVA} = \sum_{\boldsymbol{i=1}}^{\boldsymbol{n}} \quad \frac{\boldsymbol{FCF_i}}{(\mathbf{1+WACC})^{\boldsymbol{i}}} + \frac{\boldsymbol{RV_n}}{(\mathbf{1+WACC})^{\boldsymbol{n}}}$$

де FCF - вільний грошовий потік в кожному році прогнозного періоду (1.. n);

$RV = \frac{EBI}{WACC}$ - залишкова цінність, створювана після закінчення періоду прогнозування.

Чистий прибуток враховує результат операційної діяльності після всіх витрат і податків, а вартість капіталу розраховується як добуток інвестованого капіталу та середньозваженої вартості капіталу (WACC).

SVA є інструментом для оцінки ефективності прийнятих управлінських рішень з погляду створення акціонерної вартості. Він дозволяє визначити, чи компанія створює вартість для акціонерів або втрачає її, і є важливим показником для інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Таблиця 2.1

Порівняльна таблиця моделей MVA, EVA та SVA

Критерій	Market Value Added (MVA)	Economic Value Added (EVA)	Shareholder Value Added (SVA)
Основна мета	Відображення різниці між ринковою вартістю компанії та вкладеним капіталом	Оцінка економічної ефективності діяльності через прибуток після врахування витрат на капітал	Оцінка приросту вартості акціонерного капіталу за певний період
Ключовий показник	Ринкова додана вартість	Економічна додана вартість	Акціонерна додана вартість
Формула розрахунку	MVA = Ринкова вартість компанії - Залучений капітал	EVA = NOPAT - (IC × WACC)	SVA = Чистий прибуток - Вартість капіталу
Фокус оцінки	Довгострокове створення вартості для акціонерів	Поточна операційна ефективність	Динаміка створення вартості для акціонерів
Переваги	Оцінює загальну ефективність управління компанією, з урахуванням ринкових очікувань	Враховує витрати на капітал, дозволяє оцінити економічну ефективність управлінських рішень	Дає змогу оцінити вплив рішень менеджменту на акціонерну вартість
Недоліки	Залежить від волатильності ринку, не враховує поточну операційну ефективність	Може бути складним у розрахунку через потребу у точних даних про WACC і інвестований капітал	Фокус на короткострокових фінансових результатах, залежність від облікової політики

Таблиця демонструє взаємодоповнюючий характер моделей, акцентуючи увагу на їх специфіці для управлінського обліку та прийняття стратегічних рішень.

Ці показники є взаємопов’язаними і комплексно відображають ефективність управління підприємством з позиції створення вартості. MVA оцінює загальний результат управління через різницю між ринковою вартістю компанії та вкладеним капіталом. EVA вимірює поточну ефективність діяльності, враховуючи операційний прибуток і вартість капіталу. SVA дозволяє оцінити, наскільки дії менеджменту сприяють приросту вартості акціонерного капіталу. Разом ці індикатори формують фундамент для вартісно-

орієнтованого управління, спрямованого на забезпечення довгострокової фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

Моделі MVA, EVA та SVA є ключовими інструментами вартісно-орієнтованого управління, які дозволяють оцінювати ефективність діяльності підприємства з різних точок зору. MVA фокусується на загальній ринковій вартості компанії та довгостроковій перспективі створення доданої вартості для акціонерів. EVA забезпечує глибокий аналіз поточної економічної ефективності діяльності, враховуючи витрати на залучений капітал. SVA надає можливість оцінити вплив управлінських рішень на приріст вартості акціонерного капіталу, зосереджуючи увагу на фінансових результатах за певний період.

Важливим фактором, який суттєво впливає на результати цих моделей, є нематеріальні активи. Такі активи, як бренди, патенти, гудвіл, клієнтські бази та інтелектуальна власність, стають важливим джерелом створення доданої вартості. Вони підвищують ринкову привабливість компанії, сприяють зростанню її капіталізації та забезпечують довгострокові конкурентні переваги. Нематеріальні активи є ключовими драйверами вартості, які суттєво впливають на показники MVA, EVA та SVA, посилюючи їхню роль у вартісно-орієнтованому управлінні.

Інтеграція нематеріальних активів у процеси управління та застосування комплексного підходу до їх оцінки через зазначені моделі є важливими умовами для забезпечення сталого розвитку, підвищення інвестиційної привабливості та досягнення стратегічних цілей підприємства. Це підкреслює важливість нематеріальних активів у сучасній економіці знань як ключового елемента створення вартості.

2.2. Підходи до оцінки вартості нематеріальних активів

У сучасній економіці знань, де нематеріальні активи стають ключовими чинниками створення вартості підприємства, питання їх оцінки набуває особливого значення. Визначення вартості нематеріальних активів є важливим елементом фінансової звітності, стратегічного планування та управління підприємством. Оцінка таких активів, як патенти, торгові марки, авторські права та гудвіл, вимагає врахування їхньої унікальності, здатності генерувати дохід та впливу на конкурентоспроможність компанії.

Особливість оцінки нематеріальних активів полягає в їхній нематеріальній природі, що ускладнює використання традиційних підходів, застосовуваних до матеріальних ресурсів. У зв'язку з цим в економічній практиці та наукових дослідженнях сформувалися три основні підходи до оцінки: витратний, дохідний та порівняльний (ринковий). Кожен із них має свою специфіку, методи і сферу застосування, дозволяючи оцінювати активи з різних точок зору. Дослідження методів оцінки нематеріальних активів є важливим для забезпечення об'єктивності та прозорості фінансової звітності, підвищення інвестиційної привабливості компанії та оптимізації її управління. У цьому контексті аналіз підходів до оцінки вартості нематеріальних активів дає змогу визначити їхню ефективність, переваги та недоліки, а також окреслити перспективи подальшого розвитку.

Оцінка нематеріальних активів є складним і багатоаспектним процесом, що залежить від специфіки активів, завдань оцінки та доступності даних. Основними підходами до оцінки є витратний, дохідний та порівняльний (ринковий), кожен з яких має свої особливості, переваги та обмеження.

Рис. 2.1. Підходи до оцінки нематеріальних активів

Витратний підхід базується на оцінці вартості заміщення або відтворення нематеріального активу. Він враховує витрати, пов’язані зі створенням активу, його реєстрацією, патентуванням та іншими витратами. Основна ідея цього підходу полягає в тому, що інвестор не платитиме за актив більше, ніж коштує його створення чи придбання. Застосування витратного підходу є доцільним для активів, які не генерують безпосереднього доходу або не мають аналогу на ринку. Проте основним недоліком цього методу є те, що він не враховує потенційну здатність активу приносити дохід у майбутньому.

Дохідний підхід оцінює вартість активу на основі чистої дисконтованої вартості грошових потоків, які цей актив генерує. Цей підхід широко використовується для оцінки активів, що мають прогнозовану дохідність,

таких як патенти, ліцензії чи програмне забезпечення. Серед методів дохідного підходу виділяють метод надлишкової прибутковості, метод економії платежів по роялті та метод дисконтування грошових потоків. Основна перевага цього підходу полягає в його здатності враховувати економічну вигоду, яку приносить актив. Однак прогнозування грошових потоків є суб'єктивним і залежить від професіоналізму оцінювача.

Порівняльний (ринковий) підхід базується на аналізі цін угод із подібними активами. Вартість активу визначається на основі мультиплікаторів або даних про співставні ринкові угоди. Цей підхід є ефективним у разі наявності активного ринку аналогічних нематеріальних активів. Проте його застосування є обмеженим через унікальність багатьох активів і відсутність ринкових даних.

Кожен із підходів до оцінки нематеріальних активів має свої специфічні методи, які застосовуються залежно від типу активу. Наприклад, для патентів та технологій переважно використовується дохідний підхід, тоді як для об'єктів авторського права та торгових марок можуть застосовуватись як дохідний, так і порівняльний підходи.

Таблиця 2.2

Рекомендовані підходи до оцінки нематеріальних активів

Вид нематеріальних активів	**Застосування підходів**		
	В першу чергу	В другу чергу	В третю чергу
Патенти і технології	Дохідний	Порівняльний (ринковий)	Витратний
Товарні знаки	Дохідний	Порівняльний (ринковий)	Витратний
Об'єкти авторського права	Дохідний	Порівняльний (ринковий)	Витратний
Кваліфіковані працівники	Витратний	Дохідний	Порівняльний (ринковий)
Інформаційне програмне забезпечення	Дохідний	Порівняльний (ринковий)	Витратний
Права (наприклад франчайзингові)	Дохідний	Порівняльний (ринковий)	Витратний
Корпоративні методи управління, процедури	Витратний	Дохідний	Порівняльний (ринковий)

У сучасних умовах оцінка нематеріальних активів стає важливим елементом стратегічного управління компанією. Використання комплексного підходу, що поєднує різні методи, дозволяє забезпечити більш об'єктивну оцінку вартості активів, враховуючи їх потенціал і специфіку. Такий підхід сприяє не лише підвищенню прозорості фінансової звітності, але й оптимізації управлінських рішень, пов'язаних із використанням нематеріальних активів.
Нормативні вимоги П(С)БО та МСФЗ до оцінки нематеріальних активів.

Витратний підхід до оцінки нематеріальних активів базується на визначенні вартості, необхідної для створення, заміщення або відтворення активу. Цей підхід широко застосовується у випадках, коли нематеріальні активи не генерують безпосередніх грошових потоків або коли активний ринок для цих активів відсутній. Основна концепція витратного підходу полягає в тому, що інвестор не сплатить за актив більше, ніж коштує його створення чи придбання.

Методика витратного підходу передбачає врахування витрат, пов'язаних зі створенням активу. До таких витрат належать витрати на розробку, тестування, реєстрацію, патентування, юридичний захист та введення в експлуатацію активу. Ці витрати формують первісну вартість активу, яка може бути використана для відображення його у фінансовій звітності. Якщо актив уже існує, витратний підхід може застосовуватися для оцінки витрат на його заміщення (Replacement Cost) або відтворення (Reproduction Cost), залежно від обраного методу.

Переваги витратного підходу полягають у його простоті та доступності. Цей підхід дозволяє чітко визначити вартість активу, виходячи з фактичних витрат, що робить його зручним для активів із обмеженою комерційною експлуатацією або унікальними характеристиками. Витратний підхід також є доцільним для оцінки активів на ранніх етапах їхнього життєвого циклу, коли складно прогнозувати їхню дохідність.

Разом із тим, витратний підхід має певні обмеження. Головним недоліком є те, що він не враховує майбутню здатність активу генерувати економічні

вигоди, що робить його менш точним для оцінки активів із високою комерційною цінністю. Крім того, витрати на створення активу можуть не відображати його реальну ринкову вартість через зміну економічних умов, інфляцію чи інші зовнішні фактори.

Витратний підхід також має обмеження у застосуванні до таких активів, як бренди чи гудвіл, для яких вартість визначається переважно на основі їхньої здатності генерувати додаткові доходи, а не витратами на створення. У таких випадках інші підходи, такі як дохідний або порівняльний, є більш придатними.

Таким чином, витратний підхід до оцінки нематеріальних активів є ефективним інструментом для оцінки активів, які не мають активного ринку або безпосередньої дохідності. Однак у випадках, коли актив здатен генерувати значні економічні вигоди, витратний підхід доцільно використовувати у поєднанні з іншими методами оцінки для досягнення більш об’єктивного результату.

Порівняльний (або ринковий) підхід до оцінки нематеріальних активів ґрунтується на аналізі інформації про ринкові угоди з подібними активами. Основна ідея цього підходу полягає у визначенні вартості активу на основі цін, які встановлені на ринку для аналогічних нематеріальних активів. Цей метод базується на принципі заміщення, згідно з яким ринкова вартість активу визначається як ціна, яку готовий заплатити покупець за подібний актив за схожих умов.

Для оцінки нематеріальних активів за цим підходом використовуються мультиплікатори або співвідношення, наприклад, відношення ціни активу до доходу, який він генерує, або до витрат на його створення. Порівняльний підхід є ефективним для оцінки активів, таких як торгові марки, патенти чи ліцензії, за умови наявності активного ринку та доступу до релевантної інформації про ринкові угоди.

Основною перевагою порівняльного підходу є його здатність враховувати реальні ринкові умови та попит на конкретні активи. Він забезпечує

об’єктивність оцінки завдяки використанню фактичних даних про ціни та угоди, що робить цей метод зручним для оцінки нематеріальних активів у контексті купівлі-продажу, злиття або поглинання компаній. Крім того, цей підхід є відносно простим і прозорим, що підвищує довіру до отриманих результатів.

Разом із тим, обмеження порівняльного підходу пов’язані з його залежністю від наявності активного ринку для певного типу нематеріальних активів. Для багатьох нематеріальних активів, таких як унікальні технології або авторські права, ринкові аналоги можуть бути відсутніми, що ускладнює застосування цього підходу. Крім того, ринкові ціни можуть бути викривленими через різні фактори, такі як специфічні умови угоди, інтереси сторін або економічна ситуація.

Ще однією проблемою є доступність даних. Інформація про угоди з нематеріальними активами часто є конфіденційною, а наявність публічних даних може бути обмеженою. У таких випадках результати оцінки можуть бути менш точними або суб’єктивними.

Порівняльний підхід до оцінки нематеріальних активів є ефективним інструментом для обґрунтування ринкової вартості активів за умови доступності даних про аналогічні угоди. Його доцільно використовувати для активів із розвиненим ринковим середовищем, таких як торгові марки чи патенти, проте в разі відсутності ринкових аналогів або конфіденційності інформації рекомендується комбінувати цей підхід із іншими методами оцінки для забезпечення точності та об’єктивності результатів.

Оцінка нематеріальних активів регулюється положеннями національних стандартів бухгалтерського обліку (П(С)БО) та міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Вони визначають порядок визнання, оцінки, переоцінки та списання нематеріальних активів, а також регламентують відображення цих активів у фінансовій звітності.

Відповідно до П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», нематеріальний актив визнається за умови, якщо підприємство може отримати економічні вигоди від

його використання, а також якщо існує можливість достовірної оцінки вартості активу. Оцінка нематеріальних активів при визнанні здійснюється за первісною вартістю, яка включає витрати на придбання або створення активу, витрати на реєстрацію прав і витрати, пов'язані з доведенням активу до стану, придатного для використання. Переоцінка нематеріальних активів допускається лише за наявності активного ринку для цих активів, і виконується до справедливої вартості з урахуванням переоцінки всього класу активів. У разі відсутності активного ринку актив обліковується за первісною вартістю за мінусом накопиченої амортизації та зменшення корисності. Амортизація здійснюється протягом строку корисного використання, який визначається підприємством, або рівномірно протягом 20 років у разі неможливості його достовірної оцінки.

У МСФЗ 38 «Нематеріальні активи» визначаються аналогічні критерії визнання: актив має бути контрольованим підприємством, приносити економічні вигоди та мати достовірну оцінку. МСФЗ встановлює два підходи до оцінки нематеріальних активів: модель собівартості, яка передбачає облік активів за первісною вартістю за мінусом амортизації та збитків від зменшення корисності, та модель переоцінки, яка базується на переоціненій справедливій вартості, якщо існує активний ринок. У разі використання моделі переоцінки збільшення вартості відображається в іншому сукупному доході, а зменшення – у витратах періоду. Якщо строк корисного використання активу не може бути визначений, він вважається таким, що має необмежений строк, і не амортизується, але підлягає регулярному тестуванню на зменшення корисності.

Основні відмінності між П(С)БО та МСФЗ стосуються більшої гнучкості МСФЗ у використанні моделі переоцінки та підходів до обліку активів із необмеженим строком корисного використання. У МСФЗ також більше уваги приділяється тестуванню активів на зменшення корисності, що є менш деталізованим у П(С)БО.

Обидві системи регулювання надають загальні принципи оцінки нематеріальних активів, однак МСФЗ забезпечують більшу деталізацію та універсальність підходів, що дозволяє підприємствам більш точно і достовірно відображати вартість активів у фінансовій звітності. Гармонізація національних стандартів із МСФЗ сприятиме покращенню прозорості обліку нематеріальних активів та підвищенню інвестиційної привабливості українських підприємств.

2.3. Відображення в бухгалтерському обліку операцій з нематеріальними активами

В умовах зростаючого значення інновацій, технологій та знань у бізнес-середовищі, нематеріальні активи набувають вирішального значення як основні драйвери створення вартості підприємств. Торговельні марки, патенти, програмне забезпечення, авторські права та інші види нематеріальних активів є ключовими ресурсами, що забезпечують довгострокову конкурентоспроможність та фінансову стійкість компаній. Особливістю цих активів є їх нематеріальна природа, що ускладнює їх визнання, оцінку та відображення у бухгалтерському обліку.

Регулювання обліку нематеріальних активів здійснюється національними та міжнародними стандартами, які встановлюють критерії визнання, підходи до оцінки, методи амортизації та правила знецінення. Водночас специфіка цих активів, їхня різноманітність і динамічність розвитку сучасного бізнес-середовища створюють значні виклики для бухгалтерської практики. Правильний облік нематеріальних активів є важливим не лише для забезпечення достовірності фінансової звітності, але й для прийняття стратегічних рішень щодо їх ефективного використання та управління.

У цьому контексті аналіз особливостей бухгалтерського обліку нематеріальних активів дозволяє розкрити ключові аспекти їх визнання, оцінки, амортизації та відображення у звітності, а також виявити основні проблеми та напрями вдосконалення облікової практики.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів має вирішальне значення для забезпечення достовірності фінансової звітності, підтримки інвестиційної привабливості компанії та стратегічного управління активами. Цей облік регулюється як національними (П(С)БО), так і міжнародними стандартами (МСФЗ), що визначають підходи до визнання, оцінки, амортизації та відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності.

Нематеріальні активи приймаються до обліку за первісною вартістю, яка включає всі витрати, пов’язані з їх придбанням, створенням і доведенням до стану, придатного для використання. До цих витрат належать плати за реєстрацію прав, консультаційні послуги, витрати на придбання програмного забезпечення чи патентів. Якщо нематеріальний актив створено самим підприємством, його первісна вартість формується з витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи. При отриманні активу в рахунок внеску до статутного капіталу вартість визначається за узгодженою оцінкою засновників, а безоплатно отримані активи оцінюються за ринковою вартістю.

Проблемою є облік загальногосподарських витрат, які іноді включаються до первісної вартості нематеріальних активів, що може призводити до завищення їхньої оцінки. Міжнародні стандарти також передбачають обов’язкове тестування на зменшення корисності активів, що є менш деталізованим у національних стандартах. Відсутність вимоги обліку знецінення активів у П(С)БО створює певні труднощі у визначенні реальної вартості активів.

Особливістю бухгалтерського обліку є те, що для різних типів нематеріальних активів, таких як патенти, торговельні марки чи авторські права, передбачені різні підходи до амортизації. Активи з визначеним строком корисного використання амортизуються рівномірно або іншими методами

залежно від їх економічної ефективності. Активи з невизначеним строком корисного використання не амортизуються, але регулярно тестуються на знецінення.

В умовах розвитку інноваційної економіки та глобалізації бухгалтерський облік нематеріальних активів потребує вдосконалення. Основними проблемними ділянками залишаються формування достовірної первісної вартості активів, порядок обліку витрат, які беруть участь у формуванні їхньої вартості, а також коригування амортизаційних відрахувань. Важливим напрямом розвитку є забезпечення гармонізації національної методології з вимогами МСФЗ для підвищення прозорості та довіри до фінансової звітності.

Бухгалтерський облік нематеріальних активів є складним і багатогранним процесом, що потребує систематичного вдосконалення для забезпечення точного відображення їхньої вартості у звітності та підвищення ефективності управління такими активами.

Таблиця 2.3

Облік придбання НМА

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	**2**	**3**	**4**
1	Оприбутковано об’єкт НМА	154	631
2	Відображено податковий кредит з ПДВ (за наявності податкової накладної)	641	631
3	Перераховано оплату за НМА постачальнику	631	311
4	Сплачено витрати, пов’язані з реєстрацією прав на НМА	377	311
5	Витрати, пов’язані з реєстрацією прав на об’єкт НМА, включено до його первісної вартості	154	377
6	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09
7	Об’єкт НМА введено в господарський оборот	12	154

Таблиця 2.4

Облік створення НМА

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дт	Кт
1	Списано матеріали, необхідні для створення НМА	154	201
2	Нараховано заробітну плату працівникам, які створюють НМА	154	661
3	Нараховано ЄСВ на заробітну плату (ставка 37 % — умовно)	154	651

4	Сплачено реєстрацію юридичного права на об'єкт НМА	377	311
5	Включено плату за реєстрацію до первісної вартості НМА	154	377
6	Перераховано держмито	642	311
7	Суму держмита включено до первісної вартості	154	642
8	Отримано послуги сторонніх організацій, пов'язані зі створенням НМА	154	631
9	Відображено суму податкового кредиту	641/ПДВ	631
10	Сплачено отримані послуги	631	311
11	Зменшено залишок на позабалансовому рахунку 09	—	09
12	Уведено об'єкт НМА в господарський оборот	12	154

Облік нематеріальних активів регулюється як національними, так і міжнародними стандартами бухгалтерського обліку, які визначають правила їх визнання, оцінки, амортизації, знецінення та відображення у фінансовій звітності. Основними нормативними документами, що регламентують облік нематеріальних активів, є П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», МСБО 38 «Нематеріальні активи», МСБО 36 «Зменшення корисності активів», IFRS 13 «Справедлива вартість» та МСБО23 «Витрати на позики».

П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» є основним нормативним документом, що регулює облік нематеріальних активів в Україні. Він встановлює критерії визнання, порядок оцінки, амортизації та списання нематеріальних активів. П(С)БО 8 визначає, що актив визнається нематеріальним, якщо він є ідентифікованим, контрольованим підприємством і здатний приносити економічні вигоди. Оцінка активу при визнанні здійснюється за первісною вартістю, яка включає витрати на його створення, придбання чи реєстрацію. П(С)БО 8 також передбачає амортизацію нематеріальних активів із визначеним строком корисного використання та дозволяє переоцінку активів за умови наявності активного ринку.

МСБО 38 «Нематеріальні активи» міжнародний стандарт регулює порядок визнання, оцінки та відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності. Подібно до П(С)БО 8, МСБО 38 встановлює критерії визнання нематеріальних активів, зокрема їх ідентифікацію, контроль підприємством і здатність приносити економічні вигоди. Основна відмінність

полягає в детальному розкритті моделей оцінки: модель собівартості та модель переоцінки. МСБО 38 дозволяє переоцінку нематеріальних активів до справедливої вартості, якщо існує активний ринок. Крім того, стандарт розглядає питання активів із необмеженим строком корисного використання, які не підлягають амортизації, але підлягають регулярному тестуванню на зменшення корисності.

МСБО 36 «Зменшення корисності активів» доповнює МСБО 38 і регулює порядок визначення зменшення корисності нематеріальних активів. Він встановлює процедури тестування на зменшення корисності, визначення справедливої вартості за мінусом витрат на продаж та розрахунок вартості використання. Згідно з МСБО 36, актив тестується на зменшення корисності, якщо є ознаки знецінення, або щонайменше раз на рік для активів із необмеженим строком корисного використання. Якщо балансова вартість активу перевищує його відшкодовувану вартість, різниця визнається збитком від знецінення.

IFRS 13 «Справедлива вартість» визначає єдину основу для оцінки справедливої вартості всіх активів, включаючи нематеріальні. IFRS 13 встановлює концепцію «справедливої вартості» як ціни, за яку актив може бути проданий або зобов'язання передано на ринку між зацікавленими сторонами. У контексті нематеріальних активів цей стандарт забезпечує уніфіковані підходи до визначення вартості, що є особливо актуальним при переоцінці нематеріальних активів або визнанні їхньої справедливої вартості під час злиттів і поглинань.

МСБО23 «Витрати на позики» регулює порядок обліку витрат на позики, пов'язані зі створенням або придбанням нематеріальних активів, що є кваліфікаційними. Згідно з МСБО23, витрати на позики, які безпосередньо відносяться до створення чи придбання активу, додаються до його первісної вартості до моменту, коли актив стане придатним для використання. Інші витрати на позики визнаються витратами періоду.

Таблиця 2.5

Порівняльна таблиця стандартів обліку нематеріальних активів за П(С)БО та МСФЗ

Критерій	П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	МСФЗ 38 «Нематеріальні активи»
Назва стандарту	Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8	International Accounting Standard 38
Об'єкт регулювання	Визнання, оцінка, амортизація та списання нематеріальних активів	Визнання, оцінка, амортизація та переоцінка нематеріальних активів
Критерії визнання	Ідентифікація, контроль, здатність приносити економічні вигоди	Ідентифікація, контроль, здатність приносити економічні вигоди
Методи оцінки	Первісна вартість, можливість переоцінки за активного ринку	Модель собівартості або переоцінки (за наявності активного ринку)
Амортизація	Обов'язкова для активів із визначеним строком корисного використання	Обов'язкова для активів із визначеним строком корисного використання
Знецінення	Не деталізоване	Передбачено регулярне тестування на знецінення
Особливості	Має обмеження щодо застосування переоцінки	Регулює облік активів із необмеженим строком використання

Основна різниця між українськими та міжнародними стандартами полягає в підходах до оцінки, переоцінки та обліку зменшення корисності активів. Міжнародні стандарти, зокрема МСБО 38, МСБО 36 та IFRS 13, надають більш гнучкі та деталізовані підходи до оцінки нематеріальних активів, що дозволяє точніше відображати їхню ринкову вартість. П(С)БО 8, хоча й регламентує базові принципи обліку, менш деталізований у питаннях тестування на зменшення корисності та використання справедливої вартості.

Поєднання українських і міжнародних стандартів створює основу для підвищення прозорості та достовірності фінансової звітності щодо нематеріальних активів. Гармонізація П(С)БО з вимогами МСФЗ сприятиме інтеграції українських підприємств у глобальну економіку, забезпечуючи точність обліку, інвестиційну привабливість та відповідність міжнародним практикам.

Регулювання обліку нематеріальних активів за допомогою національних та міжнародних стандартів відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості, достовірності та уніфікованості фінансової звітності. Український стандарт П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» визначає базові принципи визнання, оцінки, амортизації та списання нематеріальних активів, що забезпечує достатню гнучкість у застосуванні, але має обмеження у частині деталізації процесів переоцінки та знецінення.

Міжнародні стандарти, зокрема МСБО 38, МСБО 36, IFRS 13 та МСБО23, пропонують більш гнучкі та детальні підходи до обліку нематеріальних активів, включаючи процедури тестування на знецінення, переоцінку до справедливої вартості та облік витрат на позики. Ці стандарти дозволяють точніше відображати економічну сутність нематеріальних активів у звітності, враховуючи їхню здатність генерувати майбутні економічні вигоди.

Основною різницею між національними та міжнародними стандартами є ступінь деталізації та гнучкість у застосуванні сучасних методів оцінки, таких як справедлива вартість. Гармонізація українських стандартів із міжнародними вимогами є важливим кроком для підвищення інвестиційної привабливості вітчизняних підприємств, інтеграції у глобальні ринки та забезпечення довіри з боку іноземних інвесторів.

Отже, застосування узгоджених підходів до обліку нематеріальних активів сприяє підвищенню якості управлінських рішень, забезпеченню відповідності звітності міжнародним вимогам і підвищенню конкурентоспроможності підприємств на ринку.

Висновки до розділу 2

Другий розділ присвячено аналізу ролі нематеріальних активів у створенні вартості підприємств, підходам до їх оцінки та обліку в умовах

сучасної економіки знань. Нематеріальні активи стали стратегічними ресурсами, що забезпечують довгострокову конкурентоспроможність, фінансову стабільність та підвищення ринкової вартості компаній. Вартісно-орієнтоване управління (VBM) є сучасним підходом, який акцентує увагу на створенні доданої вартості для інвесторів та стейкхолдерів. У його межах використання моделей економічної (EVA), ринкової (MVA) та акціонерної (SVA) доданої вартості дозволяє комплексно оцінити ефективність управлінських рішень. Особливу роль у цих моделях відіграють нематеріальні активи, такі як бренди, патенти, гудвіл, що є основними драйверами створення вартості.

Оцінка нематеріальних активів є складним процесом, який базується на трьох підходах: витратному, дохідному та порівняльному (ринковому). Кожен із цих підходів має свої переваги й обмеження, які залежать від специфіки активів та доступності даних. Інтеграція цих підходів дозволяє забезпечити об’єктивність і прозорість оцінки. Облік нематеріальних активів регулюється національними та міжнародними стандартами, такими як П(С)БО 8 та МСБО 38. Міжнародні стандарти надають більшу гнучкість у використанні моделей оцінки, переоцінки та тестування на зменшення корисності. Гармонізація національної нормативної бази з міжнародними стандартами сприятиме підвищенню прозорості обліку, інвестиційної привабливості та інтеграції українських підприємств у глобальну економіку.

Загалом, раціональне використання нематеріальних активів, їх об’єктивна оцінка та ефективний облік є ключовими чинниками забезпечення сталого розвитку підприємств, довгострокового зростання їхньої вартості та підвищення конкурентоспроможності в умовах сучасного ринку.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

3.1. Проблематика та можливості відображення нематеріальних активів у звітності

Значення нематеріальних активів як основних драйверів створення вартості підприємства постійно зростає, зокрема через зростаючу роль інновацій, технологій та інтелектуального капіталу. Торговельні марки, патенти, програмне забезпечення, авторські права та інші нематеріальні ресурси забезпечують конкурентоспроможність і сприяють довгостроковій фінансовій стабільності компаній. Однак їх нематеріальна природа створює значні виклики для традиційної системи бухгалтерського обліку та звітності.

Звітність про нематеріальні активи є важливим інструментом інформування зацікавлених сторін про здатність підприємства генерувати дохід та створювати додаткову вартість. Проте існує розрив між фактичною цінністю нематеріальних активів та їх відображенням у фінансовій звітності через труднощі у їхньому визнанні, оцінці та представленні. Це обмежує здатність звітності забезпечувати релевантну інформацію для інвесторів, акціонерів та інших користувачів. З огляду на це, аналіз звітності про нематеріальні активи є важливим завданням для вдосконалення облікової практики, забезпечення прозорості фінансової звітності та підвищення інвестиційної привабливості підприємств. Особлива увага приділяється методам представлення нематеріальних активів у звітності та їхній ролі у формуванні вартості підприємства.

Звітність про нематеріальні активи виступає важливим елементом інформування зацікавлених сторін про здатність підприємства створювати та генерувати вартість. У сучасних умовах зростання ролі інтелектуального

капіталу і нематеріальних активів необхідність деталізованого та релевантного представлення інформації про ці активи в обліковій системі та звітності стає критично важливою. Проблеми визнання нематеріальних активів, їх обліку та оцінки значно впливають на ефективність управління підприємством і прийняття стратегічних рішень.

Згідно з результатами досліджень, сучасна бухгалтерська звітність часто не відповідає потребам користувачів інформації. Це пов'язано з обмеженнями у відображенні нематеріальних активів, які складно ідентифікувати та оцінити за традиційними методами. Багато внутрішньостворених нематеріальних ресурсів залишаються за межами балансу, що створює розрив між їхньою фактичною вартістю та відображенням у звітності. Це обмеження знижує корисність звітності для інвесторів, власників та інших зацікавлених сторін.

Для вирішення цієї проблеми пропонується використовувати вартісно-орієнтовані моделі обліку нематеріальних активів. Такі моделі інтегрують фінансову і нефінансову інформацію, що дозволяє точніше оцінити вплив нематеріальних активів на вартість підприємства. Основою підходу є розширення традиційної системи бухгалтерського обліку за рахунок включення нефінансових показників, таких як стратегічна важливість активів, їх здатність генерувати дохід у майбутньому та вплив на конкурентні переваги.

Ефективне розкриття інформації у звітності повинно охоплювати не лише визнані нематеріальні активи, але й інші ресурси, які не відображаються в обліковій системі, але мають значний вплив на створення вартості. Звіти про інтелектуальний капітал, стратегічні карти, інтегрована звітність та удосконалені форми фінансової звітності можуть слугувати засобами подолання інформаційної асиметрії та сприяти підвищенню якості управління підприємством.

Розробка таких інструментів, як інтегрована звітність, спрямована на представлення як фінансових, так і нефінансових даних, зокрема про інтелектуальний і людський капітал. Ця інформація дозволяє користувачам

оцінити роль нематеріальних ресурсів у формуванні вартості підприємства, їхній розвиток та ефективність використання.

Вдосконалення звітності про нематеріальні активи є важливим кроком для підвищення прозорості діяльності підприємства, поліпшення інформування зацікавлених сторін та підвищення ефективності управлінських рішень, орієнтованих на створення довгострокової вартості.

Підсистема звітності вартісно-орієнтованого спрямування щодо нематеріальних активів підприємства охоплює сукупність компонентів, що забезпечують збір, аналіз, систематизацію та розкриття інформації про нематеріальні активи з акцентом на їхній вплив на створення вартості. Вона інтегрує фінансові та нефінансові дані, що дозволяє отримувати комплексне уявлення про роль нематеріальних активів у бізнес-моделі підприємства.

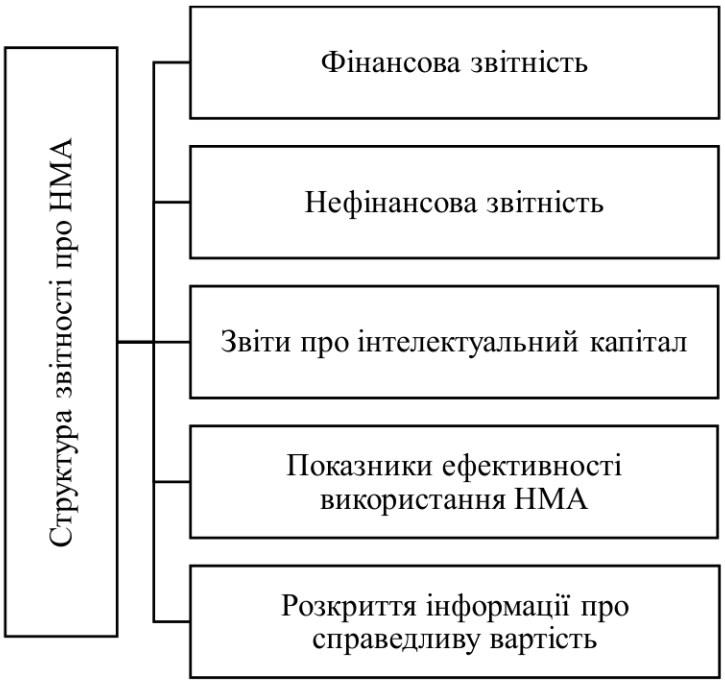

Рис. 3.1. Структура звітності вартісно-орієнтованого спрямування про НМА

Фінансова звітність включає стандартизовані форми фінансової звітності (баланс, звіт про фінансові результати), які містять інформацію про визнані нематеріальні активи. У ній відображаються первісна вартість активів, накопичена амортизація, витрати на придбання, створення або переоцінку.

Однак традиційна фінансова звітність часто не охоплює внутрішньостворені нематеріальні активи, що обмежує її повноту.

НефінансоваЗвітністьрРозширює традиційні підходи шляхом включення нефінансових показників, таких як якість управління нематеріальними активами, їхній стратегічний вплив на бізнес-процеси, інноваційність підприємства та показники інтелектуального капіталу. До цього блоку належать інтегровані звіти та звіти про сталий розвиток, які містять якісну інформацію про нематеріальні ресурси.

Звіти про інтелектуальний капітал детально описують три основні компоненти: людський, структурний та клієнтський капітал. Інформація включає кваліфікацію працівників, рівень інноваційності, патенти, торговельні марки, бази клієнтів, що є ключовими чинниками створення вартості.

У межах застосування міжнародних стандартів, таких як IFRS 13 «Справедлива вартість», відображається інформація про оцінку нематеріальних активів за їхньою ринковою або справедливою вартістю. Це дає змогу інвесторам і партнерам оцінити ринковий потенціал активів.

Підсистема містить спеціалізовані метрики, такі як рентабельність нематеріальних активів (Return on Intangible Assets, ROIA), внесок активів у створення економічної доданої вартості (EVA), а також мультиплікатори для оцінки їхнього впливу на ринкову вартість підприємства.

Підсистема звітності вартісно-орієнтованого спрямування щодо нематеріальних активів характеризується низкою унікальних рис, які забезпечують її ефективність та актуальність у сучасній обліковій практиці.

Ця підсистема об’єднує фінансові дані, такі як вартість активів чи амортизаційні відрахування, із нефінансовими показниками, які відображають стратегічне значення нематеріальних активів. Такий підхід забезпечує більш комплексне уявлення про вплив нематеріальних активів на загальну вартість підприємства, охоплюючи як кількісні, так і якісні характеристики. Система зосереджена на демонстрації внеску нематеріальних активів у досягнення стратегічних цілей компанії. Вона відображає інформацію про вплив таких

активів, як брендовий капітал, патенти або інноваційний потенціал, на довгострокову конкурентоспроможність та розвиток бізнесу. Це дає змогу акцентувати увагу на їхній важливості для підприємства.

Система забезпечує чітке і доступне відображення інформації про нематеріальні активи, їхню вартість і вплив на фінансові результати для інвесторів, акціонерів та інших зацікавлених сторін. Це сприяє побудові довіри до звітності, оскільки зовнішні користувачі отримують повну картину про реальну роль нематеріальних активів у створенні доданої вартості підприємства. Структура підсистеми дозволяє їй легко адаптуватися до нових умов, змін у законодавстві чи вимогах ринку. Використання сучасних інформаційних технологій та інтегрованих інструментів звітності робить її гнучкою та придатною до використання у швидко змінних обставинах бізнесу.

Риси, які характеризують підсистему звітності вартісно-орієнтованого спрямування, створюють основу для якісного відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності. Це забезпечує стратегічну підтримку управлінських рішень, підвищує прозорість і довіру до звітності, а також сприяє ефективному використанню нематеріальних активів для зростання вартості підприємства.

Структура такої підсистеми дозволяє підприємствам більш повноцінно розкривати інформацію про свої нематеріальні активи, демонструвати їхню роль у створенні вартості та забезпечувати довіру інвесторів. Це сприяє підвищенню ефективності управління активами, зміцненню конкурентних позицій та вдосконаленню комунікації із зацікавленими сторонами.

В галузі стратегічного управління одним із ключових підходів, що сприяють ефективній реалізації стратегії підприємства, є використання стратегічних карт. Цей інструмент, розроблений Р. Капланом і Д. Нортоном у рамках концепції збалансованої системи показників (Balanced Scorecard), забезпечує структуроване представлення стратегії у вигляді взаємопов’язаних цілей [13]. Стратегічні карти дозволяють підприємствам не лише формалізувати свої стратегічні плани, але й перетворити їх на конкретні дії, що

спрямовані на досягнення фінансових, операційних та організаційних результатів.

Стратегічні карти, розроблені Р. Капланом і Д. Нортоном у межах концепції збалансованої системи показників, виступають ефективним інструментом візуалізації стратегії підприємства [13]. Їхньою основною метою є перетворення стратегічних цілей на конкретні завдання та показники, що забезпечують чітке розуміння взаємозв'язків між різними аспектами діяльності організації.

У структурі стратегічних карт виділяються чотири ключові перспективи, які узгоджують стратегічні та операційні цілі підприємства. Фінансова перспектива акцентує увагу на досягненні фінансових результатів, таких як зростання доходів, підвищення рентабельності та зниження витрат. Ця перспектива дозволяє оцінити, як організація виглядає в очах акціонерів і чи відповідає їхнім очікуванням. Перспектива клієнтів спрямована на задоволення потреб клієнтів та формування цінності для них через якісні продукти та послуги, підвищення лояльності та зміцнення конкурентної позиції на ринку. Внутрішні бізнес-процеси охоплюють вдосконалення операційних процесів, які є критично важливими для реалізації стратегічних цілей, зокрема інноваційних, виробничих або логістичних. Перспектива навчання та зростання акцентує увагу на розвитку людського капіталу, інформаційних систем і організаційної культури, що є базисом для інноваційного розвитку та досягнення довгострокових цілей.

Особливістю стратегічних карт є їхня здатність демонструвати причинно-наслідкові зв'язки між цілями різних рівнів. Наприклад, інвестиції у навчання персоналу можуть сприяти вдосконаленню внутрішніх процесів, що підвищує задоволеність клієнтів і, як наслідок, покращує фінансові результати. Завдяки такому підходу організація може ефективно розподіляти ресурси, визначати пріоритети та забезпечувати узгодженість між довгостроковими цілями та щоденними операціями.

Значення стратегічних карт полягає в інтеграції фінансових і нефінансових показників, забезпеченні прозорості процесів реалізації стратегії, а також підтримці комунікації між різними рівнями управління. Цей інструмент дозволяє оцінити ефективність впровадження стратегічних змін, забезпечуючи підприємству адаптивність до змінного бізнес-середовища та досягнення конкурентних переваг. Таким чином, стратегічні карти Каплана і Нортона є важливим елементом сучасного стратегічного управління, який сприяє ефективній реалізації стратегій і досягненню довгострокових цілей організації.

Стратегічні карти, запропоновані Р. Капланом і Д. Нортоном, виступають потужним інструментом для візуалізації та реалізації стратегій підприємства, зокрема у контексті звітності про нематеріальні активи [13]. Їхня здатність інтегрувати фінансові та нефінансові показники дозволяє підприємствам розкривати причинно-наслідкові зв’язки між інвестиціями у нематеріальні активи, внутрішніми бізнес-процесами, задоволеністю клієнтів і фінансовими результатами. Ця інтеграція сприяє кращому розумінню ролі нематеріальних активів у створенні вартості та формуванні конкурентних переваг.

Звітність про нематеріальні активи, побудована з використанням стратегічних карт, виходить за межі традиційного бухгалтерського обліку. Вона дозволяє не лише фіксувати фінансові результати, але й оцінювати нефінансові аспекти, які безпосередньо впливають на довгострокову вартість підприємства. Наприклад, такі показники, як інноваційний потенціал, лояльність клієнтів, кваліфікація персоналу та якість внутрішніх процесів, є ключовими для оцінки реальної цінності нематеріальних активів. Застосування такого підходу забезпечує прозорість звітності для зацікавлених сторін, зокрема інвесторів, акціонерів і партнерів, що сприяє підвищенню довіри до компанії та її ринкової вартості.

Стратегічні карти також сприяють узгодженню оперативної діяльності підприємства зі стратегічними цілями. Завдяки фокусу на перспективах фінансів, клієнтів, внутрішніх бізнес-процесів і навчання та зростання вони

створюють цілісну картину того, як нематеріальні активи сприяють досягненню стратегічних результатів. Це дозволяє керівництву підприємства приймати обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів і визначення пріоритетів у розвитку.

Інтеграція звітності про нематеріальні активи із стратегічними картами також забезпечує адаптивність підприємства до змін у бізнес-середовищі. Можливість швидко оцінювати вплив зовнішніх факторів, таких як інновації, зміни в ринковій динаміці або нормативні вимоги, дозволяє компаніям зберігати конкурентоспроможність і ефективно реагувати на виклики.

Стратегічні карти у контексті звітності про нематеріальні активи сприяють підвищенню прозорості, системності та релевантності інформації про ці активи. Вони забезпечують інтеграцію фінансових і нефінансових даних, що є важливим для формування стійкої конкурентоспроможності підприємства. В умовах зростаючої ролі нематеріальних активів у створенні вартості використання такого підходу стає невід'ємною частиною сучасного стратегічного управління.

3.2. Напрями вдосконалення обліку нематеріальних активів

Оцінка нематеріальних активів є важливою складовою системи бухгалтерського обліку, оскільки саме вона визначає точність їх відображення у фінансовій звітності та забезпечує обґрунтованість управлінських рішень. У сучасних умовах, коли значення нематеріальних активів у створенні вартості підприємства постійно зростає, актуальність вдосконалення підходів до їхньої облікової оцінки набуває особливого значення. Традиційні методи оцінки, що базуються на первісній вартості, часто не враховують ринкову динаміку та специфіку нематеріальних активів, що створює виклики для забезпечення їх достовірного обліку.

Значення удосконалення облікової оцінки нематеріальних активів полягає не лише у підвищенні точності фінансової звітності, але й у створенні умов для ефективного управління цими активами. Це передбачає розширення методології оцінки, впровадження справедливої вартості, адаптацію підходів до переоцінки активів та врахування їх здатності генерувати майбутні економічні вигоди. Аналіз напрямів розвитку облікової оцінки нематеріальних активів дозволяє визначити основні виклики, що стоять перед обліковою практикою, та сформувати перспективи її вдосконалення.

Система облікової оцінки нематеріальних активів знаходиться в постійному розвитку, що зумовлено зростанням ролі інтелектуального капіталу та потребою у більш точному відображенні вартості активів у контексті стратегічного управління. Основними напрямами вдосконалення оцінки є уточнення первісної вартості нематеріальних активів та впровадження нових підходів до їх переоцінки.

Удосконалення порядку формування первісної вартості передбачає детальніше визначення витрат, які включаються до її складу. Зокрема, фінансові витрати, пов’язані зі створенням кваліфікаційних активів, таких як розробка програмного забезпечення чи інші види нематеріальних активів, потребують чіткого регулювання. Цей підхід сприяє більш точному відображенню витрат підприємства на створення активів, забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат та мінімізує розрив між балансовою та ринковою вартістю активів.

Другим важливим напрямом є удосконалення переоцінки нематеріальних активів. Поточна методологія, заснована на використанні первісної вартості, не враховує специфіки формування їхньої ринкової ціни. Використання справедливої вартості дозволяє більш об’єктивно оцінювати активи, зокрема, враховуючи їх здатність генерувати економічні вигоди. Для цього пропонується застосовувати методи оцінки, що враховують ринкові умови, а також індивідуальні особливості активів, такі як часовий лаг між інвестиціями та отриманням вигід, ризики та потенційний синергетичний ефект.

Важливим є і розробка стандартів, які регулюють процес переоцінки нематеріальних активів, зокрема у частині використання ринкових, доходних чи витратних підходів залежно від типу активу та умов ринку. Такі заходи дозволяють підприємствам адаптувати облікову політику до змін бізнес-середовища та забезпечити якісне інформаційне забезпечення для прийняття управлінських рішень.

Розвиток системи облікової оцінки нематеріальних активів спрямований на вдосконалення її відповідності сучасним умовам управління. Це дозволяє підвищити прозорість звітності, забезпечити релевантність інформації для користувачів та сприяти ефективному використанню нематеріальних активів у створенні вартості підприємства.

На відміну від традиційного адитивного підходу до формування вартості, що домінує в бухгалтерському обліку, використання нематеріальних активів створює передумови для виникнення синергетичних ефектів. Це явище, за висновками вітчизняних дослідників, таких як М.В. Корягін [36], О.Є. Кузьмін, І.Й. Яремко [61], С.Ф. Легенчук [39], значно розширює можливості підприємств у створенні доданої вартості за рахунок взаємодії між нематеріальними та іншими видами активів. Синергетичний ефект полягає в тому, що сукупна цінність активів, які працюють у взаємодії, перевищує їхню сумарну вартість, якщо оцінювати їх окремо. Такий підхід висуває нові вимоги до системи облікової оцінки, оскільки традиційні методи часто не враховують взаємодію між активами та її вплив на загальну вартість підприємства. У зв’язку з цим актуальним є вдосконалення облікової системи шляхом інтеграції сучасних підходів до оцінки, які дозволяють ідентифікувати та вимірювати синергетичні ефекти. Це забезпечить більш точне відображення реальної вартості нематеріальних активів у фінансовій звітності та сприятиме прийняттю обґрунтованих управлінських рішень.

Капіталізація фінансових витрат, пов’язаних із створенням або придбанням нематеріальних активів, є важливим аспектом обліку, оскільки вона дозволяє включати витрати на позики до первісної вартості активу. Однак

існує ряд причин, які можуть унеможливити капіталізацію таких витрат. Ці причини пов'язані з обмеженнями у нормативно-правовому регулюванні, специфікою активів, що створюються, та організаційними аспектами їхнього використання.

Таблиця 3.1

Причини неможливості капіталізації фінансових витрат

Причина	Опис
Відсутність статусу кваліфікаційного активу	Актив не потребує значного часу для створення або доведення до стану придатності для використання чи продажу.
Невизначеність майбутніх економічних вигод	Неможливість довести, що актив забезпечить економічні вигоди у майбутньому.
Недостатня кількість документально підтвердженої інформації	Відсутність належної документації, яка підтверджує зв'язок витрат з процесом створення активу.
Переривання процесу створення активу	Зупинка або припинення процесу створення активу, через що витрати не вважаються пов'язаними із завершенням активу.
Відсутність відповідності вимогам стандартів	Стандарти бухгалтерського обліку встановлюють жорсткіші вимоги до капіталізації, які не виконуються.
Нецільове використання залучених коштів	Кошти, отримані від позики, використовуються на інші потреби підприємства, не пов'язані зі створенням активу.

Ця таблиця ілюструє основні обмеження, що можуть перешкоджати капіталізації фінансових витрат, та їхні причини.

Оскільки інформація про справедливу вартість нематеріальних активів призначена для суб'єктів, які здійснюють вартісно-орієнтоване управління підприємством, одним із ключових завдань у цьому контексті є вибір відповідного методичного інструментарію для оцінки. На думку окремих вітчизняних дослідників, таких як Т.М. Банасько, О.В. Вакун [26], П.О. Куцик, І.М. Дрогобицький, З.П. Плиса та Х.І. Скоп [37], доцільно використовувати об'єктивні підходи та методи оцінки для різних видів і груп нематеріальних активів. Ці методи, як зазначається в їхніх дослідженнях, мають забезпечити найбільш ефективне визначення справедливої вартості.

Проте така методологія, на нашу думку, не повною мірою відповідає вимогам МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості». Стандарт передбачає, що підхід до оцінки має враховувати найкраще та найвигідніше використання

активу, а також залежить від ринкових умов і специфіки самого активу. Для кожного підприємства цей набір методів буде індивідуальним, оскільки він визначається як обраним найбільш сприятливим ринком для оцінки, так і особливостями діяльності підприємства. Таким чином, універсальний набір методів оцінки не може забезпечити повну відповідність специфіці кожного конкретного нематеріального активу та індивідуальних умов його використання.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» (П(С)БО 8), переоцінка нематеріальних активів є важливим інструментом забезпечення достовірності їхнього відображення у фінансовій звітності. Вона здійснюється за справедливою вартістю на дату балансу, якщо для активу існує активний ринок, який дозволяє об’єктивно визначити його вартість. Активний ринок характеризується наявністю однорідних активів, відкритістю інформації про ринкові ціни та можливістю укладання угод між зацікавленими сторонами за справедливих умов.

Порядок проведення переоцінки передбачає визначення справедливої вартості активу, яка відображає ціну, за якою він може бути проданий у звичайних ринкових умовах. У разі збільшення вартості активу результат переоцінки відображається у складі додаткового капіталу, тоді як зменшення вартості списується до витрат у межах попередніх дооцінок. Після переоцінки сума амортизації коригується відповідно до нової залишкової вартості активу та строку його корисного використання.

Однією з ключових вимог до проведення переоцінки є її регулярність, що забезпечує мінімізацію розбіжностей між залишковою та справедливою вартістю активу. Це означає, що підприємства повинні здійснювати переоцінку активів із частотою, яка відповідає змінам ринкових умов. Разом з тим, переоцінка неможлива для активів, щодо яких не існує активного ринку, через обмеження у визначенні їхньої справедливої вартості.

Проведення переоцінки нематеріальних активів за справедливою вартістю має важливе значення для підвищення прозорості та достовірності

фінансової звітності. Це забезпечує більш об’єктивне відображення економічної сутності активів, підвищує якість фінансової інформації та сприяє прийняттю обґрунтованих рішень з боку інвесторів та інших зацікавлених сторін. Водночас, ефективність переоцінки залежить від дотримання умов її проведення, доступності ринкових даних і регулярного моніторингу ринкових умов.

Переоцінка нематеріальних активів здійснюється відповідно до вимог П(С)БО 8 «Нематеріальні активи», що регламентує процедуру визначення справедливої вартості активів та її відображення у фінансовій звітності. Цей процес включає кілька ключових етапів.

Першим етапом є визначення справедливої вартості активу, яка відображає ціну, за якою актив може бути проданий або зобов’язання передане в звичайних ринкових умовах на дату балансу. Для цього використовуються ринкові дані, зокрема ціни аналогічних активів, які є репрезентативними та доступними для аналізу. Справедлива вартість має бути обґрунтована і підтверджена інформацією з активного ринку.

Другим етапом є відображення результатів переоцінки у фінансовій звітності. У разі, якщо переоцінка призводить до збільшення вартості активу, сума перевищення записується як інший додатковий капітал, що формує позитивний ефект для фінансових результатів підприємства. Якщо ж переоцінка зменшує залишкову вартість активу, така сума списується до витрат у межах перевищення попередніх дооцінок, що мінімізує вплив негативного результату на фінансові показники.

Третім аспектом є регулярність проведення переоцінки. Для забезпечення відповідності звітної вартості активу його справжній ринковій вартості переоцінка повинна здійснюватися з такою періодичністю, яка враховує зміни ринкових умов. Наприклад, якщо ринок активу є нестабільним, підприємство має проводити переоцінку частіше. Це дозволяє уникати суттєвих розбіжностей між залишковою та справедливою вартістю активу.

Завершальним етапом є коригування амортизації активу відповідно до нової залишкової вартості. Після переоцінки переглядається сума амортизації, яка списується протягом строку корисного використання активу, щоб відобразити зміни у його вартості. Це дозволяє підтримувати коректність відображення витрат, пов'язаних із використанням активу.

Порядок здійснення переоцінки нематеріальних активів забезпечує об'єктивність та прозорість їхнього відображення у фінансовій звітності, сприяє підвищенню якості фінансової інформації та підтримує відповідність облікових даних ринковим реаліям.

Використання нематеріальних активів у діяльності підприємств стає ключовим чинником формування синергетичних ефектів, що перевищують традиційний адитивний підхід до оцінки вартості активів у бухгалтерському обліку. Завдяки взаємодії нематеріальних активів з іншими ресурсами підприємства досягається підвищення ефективності їх використання та створення додаткової цінності. Це підтверджують дослідження вітчизняних науковців, які акцентують на необхідності врахування таких ефектів при оцінці вартості.

Незважаючи на значний потенціал синергетичних ефектів, існуюча система облікової оцінки нематеріальних активів недостатньо відображає їхній вплив на загальну вартість підприємства. Це зумовлює необхідність удосконалення облікової системи, зокрема через інтеграцію сучасних методів оцінки, які дозволяють ідентифікувати та вимірювати ці ефекти. Такий підхід сприятиме точнішому відображенню реальної вартості нематеріальних активів у фінансовій звітності, забезпечить прозорість для зацікавлених сторін та створить підґрунтя для прийняття ефективних управлінських рішень.

Таким чином, розвиток облікової оцінки з урахуванням синергетичних ефектів є важливим напрямом підвищення якості управління підприємством та його довгострокової конкурентоспроможності.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто звітність про нематеріальні активи як інструмент інформування зацікавлених сторін, а також напрями вдосконалення облікової системи в контексті сучасних викликів. Значення нематеріальних активів у створенні вартості підприємства постійно зростає, що потребує відповідних змін у підходах до їх відображення у звітності та управління. Сучасна фінансова звітність, заснована на традиційних облікових принципах, часто не враховує повної цінності нематеріальних активів, особливо внутрішньостворених. Це створює розрив між їхньою реальною вартістю та обліковими показниками, що обмежує прозорість і корисність звітності для прийняття управлінських рішень. Удосконалення звітності про нематеріальні активи передбачає використання інтегрованих звітів, стратегічних карт і нефінансових метрик, які дозволяють відобразити реальний вплив активів на вартість підприємства.

Водночас розвиток облікової системи повинен враховувати сучасні підходи до оцінки та переоцінки нематеріальних активів. Використання справедливої вартості, врахування ринкових умов та ідентифікація синергетичних ефектів забезпечують більш об’єктивне відображення активів у фінансовій звітності. Такі підходи сприяють точнішій оцінці вартості, підвищенню прозорості звітності та створенню підґрунтя для ефективного управління активами. Таким чином, удосконалення звітності та обліку нематеріальних активів є ключовим фактором для забезпечення довгострокового розвитку підприємств. Інтеграція фінансових і нефінансових показників, впровадження сучасних методів оцінки та стратегічне управління нематеріальними активами дозволяють підприємствам підвищувати свою конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість та забезпечувати стійке зростання у динамічному бізнес-середовищі.

РОЗДІЛ 4. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ БУХГАЛТЕРА ТА АУДИТОРА

4.1. Стан сучасної професійної освіти бухгалтерів

Професійна бухгалтерська освіта є важливою складовою сучасного економічного простору, яка забезпечує підготовку фахівців для роботи в умовах глобалізованого середовища. У документі підкреслюється, що інтеграція України в європейський економічний простір вимагає трансформації системи підготовки бухгалтерів і аудиторів для відповідності міжнародним стандартам і вимогам. Бухгалтерський облік і аудит відіграють провідну роль у формуванні достовірного інформаційного забезпечення для економічних рішень, а професійні бухгалтерські організації мають вагоме значення в регулюванні фінансових потоків.

Сучасна професійна бухгалтерська освіта акцентує увагу на новаціях, які включають поглиблення компетенцій, розширення функцій і участь у процесах прийняття стратегічних рішень. Освіта повинна бути орієнтована на підготовку бухгалтерів, здатних працювати з фінансовими і нефінансовими даними, використовувати новітні аналітичні інструменти та адаптуватися до викликів цифровізації.

Одним із ключових елементів професійної освіти є її відповідність міжнародним стандартам. Міжнародна федерація бухгалтерів (МФБ) запровадила стандарти, які визначають зміст освітніх програм, професійні навички, етичні принципи та вимоги до досвіду роботи. В Україні активно розробляються національні системи сертифікації бухгалтерів, які базуються на цих стандартах, що дозволяє інтегруватися до міжнародного професійного середовища. Такі ініціативи сприяють забезпеченню високої якості освіти, підвищенню престижу професії та відповідності сучасним викликам.

Документ також акцентує увагу на необхідності взаємодії між університетами, професійними організаціями та бізнесом для формування компетенцій, які відповідають вимогам роботодавців. Інтеграція практичної компоненти в освітній процес через дуальну освіту та співпрацю з бізнесом сприятиме підвищенню якості підготовки випускників.

Значна увага приділяється безперервній освіті та підвищенню кваліфікації бухгалтерів, що є критично важливим для адаптації до нових тенденцій, включаючи сталий розвиток, інтегровану звітність та використання великих даних. Документ підкреслює роль держави та професійних організацій у забезпеченні контролю за дотриманням стандартів підвищення кваліфікації.

Таким чином, професійна бухгалтерська освіта і кваліфікація повинні бути орієнтовані на інтеграцію в міжнародну систему, розширення компетенцій фахівців, запровадження сучасних підходів до навчання та забезпечення постійного вдосконалення навичок. Це дозволить українській системі освіти відповідати європейським стандартам і підтримувати конкурентоспроможність професії на глобальному рівні .

Міжнародна федерація бухгалтерів (МФБ) відіграє ключову роль у регулюванні професійної бухгалтерської освіти на глобальному рівні. Основним завданням цієї організації є забезпечення гармонізації стандартів у галузі бухгалтерського обліку, аудиту, етики, освіти і підвищення кваліфікації. Для цього МФБ розробила серію стандартів, які спрямовані на визначення чітких вимог до змісту освітніх програм, розвитку професійних навичок, етичних принципів та досвіду роботи фахівців.

Однією з ключових вимог МФБ є розвиток професійних навичок, які виходять за межі технічної компетенції. Бухгалтери повинні володіти:

- Критичним мисленням для аналізу складних фінансових ситуацій.
- Навичками комунікації для ефективного спілкування з різними зацікавленими сторонами.

- Лідерськими якостями для управління командами та участі у прийнятті стратегічних рішень.
- Здатністю адаптуватися до змін, включаючи швидкі технологічні нововведення та нові регуляторні вимоги.

Стандарти, запроваджені МФБ, сприяють підвищенню якості професійної бухгалтерської освіти, гармонізації підходів до підготовки фахівців і забезпеченню відповідності вимогам глобалізованої економіки. Вони дозволяють національним системам освіти інтегруватися до міжнародного професійного середовища, підтримують розвиток компетенцій, необхідних для успішної кар'єри, та сприяють зміцненню довіри до професії бухгалтера. Це робить професійних бухгалтерів ключовими учасниками економічних процесів, здатними забезпечувати фінансову стабільність і прозорість бізнесу.

Дотримання вимог Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів, розробленого Радою з міжнародних стандартів етики для бухгалтерів (IESBA), є основою забезпечення високих етичних стандартів у професійній діяльності. Кодекс вимагає від бухгалтерів дотримання п'яти ключових етичних принципів: чесності, об'єктивності, професійної компетентності й належної ретельності, конфіденційності та професійної поведінки. Чесність передбачає відкритість і правдивість у всіх професійних відносинах, об'єктивність – уникнення упередженості й конфлікту інтересів, а професійна компетентність зобов'язує постійно підтримувати необхідний рівень знань і навичок. Конфіденційність спрямована на захист інформації, отриманої під час професійної діяльності, а професійна поведінка включає дотримання законодавчих і нормативних вимог, а також дій, що підтримують репутацію професії.

Застосування концептуальної основи Кодексу забезпечує ідентифікацію, оцінювання та усунення загроз дотриманню цих принципів, сприяючи обґрунтованому професійному судженню. Концептуальна основа враховує специфіку різних професійних контекстів, в яких можуть виникати загрози, та пропонує заходи їхнього усунення. У разі конфлікту між положеннями Кодексу

та законодавчими вимогами професійні бухгалтери зобов'язані надавати пріоритет останнім, забезпечуючи водночас дотримання духу Кодексу. Таким чином, дотримання вимог Кодексу є основою підтримання довіри до професії, збереження її репутації та забезпечення відповідальності перед суспільством.

Етика професійних бухгалтерів ґрунтується на п'яти основоположних принципах, які забезпечують відповідальність, професіоналізм і довіру до професії. Ці принципи визначають стандарти поведінки та забезпечують основу для прийняття обґрунтованих рішень у складних професійних ситуаціях.

Чесність є першим і фундаментальним принципом етики. Вона передбачає, що професійний бухгалтер має бути відвертим і правдивим у всіх професійних і ділових відносинах. Чесність забезпечує надійність фінансової інформації, сприяє зміцненню довіри з боку клієнтів, колег та суспільства.

Об'єктивність означає здатність професійного бухгалтера приймати неупереджені рішення, уникаючи впливу конфліктів інтересів, упередженості або неналежного впливу з боку інших осіб. Цей принцип спрямований на забезпечення незалежності професійного судження, що є критично важливим для підтримки якості фінансової інформації.

Професійна компетентність та належна ретельність визначають необхідність підтримання високого рівня знань і навичок. Професійний бухгалтер повинен забезпечувати клієнтам або роботодавцям компетентні професійні послуги, які відповідають сучасним технічним стандартам і вимогам законодавства. Цей принцип також вимагає дій відповідно до застосовних стандартів і сумлінного виконання професійних обов'язків.

Конфіденційність передбачає обов'язок дотримуватися конфіденційності інформації, отриманої в результаті професійних і ділових відносин. Цей принцип забороняє розголошувати інформацію без належного дозволу, за винятком випадків, коли це вимагається законодавством. Конфіденційність сприяє збереженню довіри та захищає інтереси клієнтів і організацій.

Професійна поведінка вимагає дотримання всіх застосовних законодавчих і нормативних актів, а також уникнення будь-яких дій, які можуть дискредитувати професію. Це включає дотримання етичних стандартів навіть у складних ситуаціях, коли є ризик негативного впливу на репутацію бухгалтера чи організації.

Разом ці п’ять принципів формують основу етичної поведінки професійних бухгалтерів, забезпечуючи дотримання високих стандартів професіоналізму, захист інтересів клієнтів і суспільства, а також зміцнення довіри до професії. Вони є ключовими орієнтирами для прийняття рішень і виконання професійних обов’язків у сучасному динамічному бізнес-середовищі.

Професійна поведінка є одним із ключових принципів етики, що регулює діяльність професійних бухгалтерів. Вона вимагає від фахівців дотримання всіх відповідних законодавчих і нормативних актів, а також уникнення будь-якої поведінки, яка може дискредитувати професію або завдати шкоди її репутації. Професійна поведінка спрямована на забезпечення відповідальності, сумлінності та поваги до етичних стандартів у всіх аспектах діяльності.

Основна суть професійної поведінки полягає в тому, що професійний бухгалтер повинен діяти таким чином, щоб його рішення та вчинки не ставили під сумнів довіру до бухгалтерської професії. Це передбачає не лише дотримання нормативних вимог, але й врахування моральних зобов’язань перед клієнтами, роботодавцями, суспільством і колегами. Одним із ключових аспектів професійної поведінки є сумлінне виконання обов’язків. Бухгалтер має відповідально ставитися до виконання своїх професійних завдань, забезпечуючи їхню відповідність технічним стандартам, а також вимогам законодавства. Це включає своєчасне надання послуг, підготовку фінансової звітності та дотримання принципів прозорості й точності у роботі.

Уникнення дискредитації професії є ще одним важливим елементом професійної поведінки. Бухгалтери мають утримуватися від будь-яких дій або

висловлювань, які можуть негативно вплинути на репутацію професії, навіть якщо такі дії не є прямим порушенням законодавства. Це стосується також поведінки поза робочим середовищем, якщо вона може бути пов'язана з професійною діяльністю.

Професійна поведінка також передбачає сприяння розвитку професії. Це означає, що бухгалтери мають підтримувати високі стандарти якості у своїй роботі, сприяти підвищенню рівня освіти та професійної підготовки, а також дотримуватися етичних принципів навіть у складних чи нестандартних ситуаціях.

У сучасному динамічному бізнес-середовищі дотримання принципу професійної поведінки є критично важливим для забезпечення довіри до фінансової звітності та сталого розвитку організацій. Воно гарантує, що професійні бухгалтери діють у найкращих інтересах суспільства, підтримуючи репутацію своєї професії та демонструючи найвищі стандарти етики та професіоналізму.

Професійна бухгалтерська освіта і кваліфікація відіграють ключову роль у підготовці фахівців, здатних відповідати сучасним викликам глобалізованого бізнес-середовища. Ця система забезпечує гармонійний розвиток технічних знань, професійних навичок, етичних принципів і практичного досвіду, які є основою компетентності та відповідальності бухгалтера. Інтеграція міжнародних стандартів, зокрема розроблених Міжнародною федерацією бухгалтерів (МФБ), до освітніх програм гарантує їх відповідність найкращим світовим практикам, сприяючи уніфікації вимог до кваліфікації та мобільності фахівців на глобальному ринку.

Розвиток професійної компетентності включає не лише технічну підготовку, а й вміння аналізувати складні фінансові ситуації, приймати стратегічні рішення, ефективно використовувати новітні технології та зберігати високу етичність у своїй діяльності. Безперервне навчання і підвищення кваліфікації є важливими компонентами професійного розвитку,

що забезпечують здатність бухгалтерів адаптуватися до швидких змін у регуляторних, економічних та технологічних умовах.

Особливу роль відіграє співпраця між освітніми установами, професійними організаціями та бізнесом, що дозволяє інтегрувати практичні знання в освітній процес і підвищувати його ефективність. Такий підхід сприяє підготовці фахівців, які не лише володіють високим рівнем технічної підготовки, але й здатні до інноваційного мислення та стратегічного аналізу.

Забезпечення високих стандартів у професійній бухгалтерській освіті сприяє зміцненню довіри до професії та її престижу на міжнародній арені. Бухгалтери, які отримали належну підготовку та кваліфікацію, є ключовими учасниками економічних процесів, забезпечуючи прозорість фінансової звітності, ефективність управління ресурсами та сталий розвиток організацій. Таким чином, професійна бухгалтерська освіта і кваліфікація стають фундаментом для створення стабільної, відповідальної та етичної фінансової системи, яка відповідає потребам сучасного суспільства.

4.2. Проблемні питання бухгалтерської освіти та можливі шляхи їх вирішення

Бухгалтерська освіта відіграє важливу роль у формуванні компетентних фахівців, які здатні відповідати сучасним викликам. Однак ця сфера стикається з низкою проблем, що вимагають комплексного підходу до вирішення.

Однією з ключових проблем є відставання змісту освітніх програм від сучасних вимог професії. Зміни в законодавстві, впровадження новітніх технологій і глобалізація бізнесу часто не знаходять оперативного відображення в навчальних планах, що призводить до недостатньої підготовки випускників до роботи в реальних умовах.

Відставання від сучасних вимог професії пов’язано з динамічними змінами в економічному середовищі, впровадженням новітніх технологій, глобалізацією бізнесу та змінами в нормативно-правовій базі. Традиційні освітні програми часто не встигають адаптуватися до цих змін, що призводить до недостатньої підготовки випускників для роботи в сучасному професійному середовищі. Основна причина відставання полягає у низькій гнучкості навчальних планів, які можуть бути застарілими на момент їх затвердження. Часто в програмах зберігається акцент на теоретичних аспектах бухгалтерського обліку, тоді як практичні навички, необхідні для роботи з сучасними інструментами та технологіями, залишаються поза увагою. Наприклад, у багатьох програмах недостатньо висвітлюються питання автоматизації обліку, використання аналітичних платформ, роботи з великими даними або застосування штучного інтелекту для фінансового аналізу.

Крім того, зміни в міжнародних стандартах фінансової звітності (МСФЗ) та зростаюча роль сталого розвитку й інтегрованої звітності часто не знаходять оперативного відображення в навчальних матеріалах. Це ускладнює інтеграцію випускників у міжнародне професійне середовище та знижує їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Для вирішення цієї проблеми необхідно переглянути підходи до формування освітніх програм. Програми повинні бути гнучкими та адаптованими до змін професії. Це може бути досягнуто шляхом регулярного оновлення змісту програм з урахуванням рекомендацій професійних організацій, таких як Міжнародна федерація бухгалтерів (МФБ), і залученням експертів із галузі до процесу розробки навчальних планів.

Особливу увагу слід приділити впровадженню сучасних технологій у навчальний процес. Це включає інтеграцію курсів із цифрової трансформації, автоматизації обліку, роботи з програмним забезпеченням для фінансового аналізу та використання великих даних. Також необхідно збільшити практичну складову освітніх програм через дуальну освіту або співпрацю з бізнесом, що

дозволить студентам отримувати актуальні знання й досвід роботи в сучасних умовах.

Забезпечення безперервного зв’язку між університетами, бізнесом і професійними організаціями сприятиме актуалізації змісту освіти та відповідності її сучасним вимогам. Це дозволить підготувати конкурентоспроможних фахівців, які володіють необхідними технічними й аналітичними навичками, здатністю адаптуватися до змін і розумінням глобальних трендів у професії.

Другою проблемою є недостатня інтеграція практичного досвіду в освітній процес. Студенти часто отримують переважно теоретичну підготовку, що ускладнює їхню адаптацію до реального професійного середовища. Брак практики знижує здатність випускників застосовувати свої знання на практиці.

У багатьох освітніх програмах домінує теоретичне навчання, яке хоча й забезпечує глибоке розуміння основ бухгалтерського обліку, проте залишає студентів недостатньо підготовленими до реальних професійних викликів. Брак практичної підготовки знижує здатність випускників адаптуватися до вимог ринку праці та успішно виконувати професійні завдання з першого дня роботи.

Ця проблема проявляється у недостатньому залученні студентів до реальних бізнес-процесів, зокрема через обмежену кількість практичних занять, симуляцій професійної діяльності та можливостей для стажування. Студенти часто не мають доступу до сучасного програмного забезпечення, яке використовують компанії, або можливості працювати з реальними даними. Це створює розрив між отриманими знаннями та практичними навичками, які потрібні на ринку праці.

Недостатня співпраця між університетами та бізнесом також ускладнює доступ студентів до актуальних практичних кейсів. Освітній процес часто відбувається у відриві від реального бізнес-середовища, що не дозволяє студентам набути досвід роботи у команді, взаємодії з клієнтами чи вирішення конкретних професійних завдань.

Для вирішення цієї проблеми необхідно посилити практичну складову у бухгалтерській освіті. Один із найефективніших способів — впровадження дуальної освіти, яка передбачає поєднання академічного навчання з практичним досвідом у компаніях. Це дозволить студентам отримувати знання в університеті та одночасно застосовувати їх у реальних умовах роботи.

Іншим важливим підходом є активне використання симуляцій професійної діяльності. Це можуть бути тренінги на основі реальних кейсів, практичні заняття з використанням сучасного програмного забезпечення для бухгалтерського обліку та фінансового аналізу, а також організація студентських проєктів, спрямованих на вирішення актуальних завдань бізнесу.

Співпраця університетів із бізнесом є критично важливою. Компанії можуть брати участь у розробці освітніх програм, організовувати стажування, воркшопи та семінари для студентів. Це дозволить студентам ознайомитися з реальними процесами, зрозуміти специфіку роботи в бізнес-середовищі та набути цінний досвід, який підвищить їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Також слід активізувати використання кейс-методу у навчанні, який імітує реальні професійні завдання. Виконуючи кейсові завдання, студенти зможуть розвивати критичне мислення, аналітичні здібності та вміння працювати в команді, що є ключовими для успішної професійної діяльності.

Загалом, інтеграція практичного досвіду в освітній процес дозволить створити умови для гармонійного розвитку професійних компетенцій студентів, сприятиме їх адаптації до сучасного бізнес-середовища та забезпечить високий рівень підготовки випускників до реальних викликів професії.

Ще однією проблемою є обмежене використання цифрових технологій у навчанні. Сучасна бухгалтерія активно впроваджує автоматизацію, використання аналітичних платформ і технології обробки великих даних, проте освітні програми часто не враховують цих тенденцій. Також існує проблема недостатньої уваги до етичної складової освіти. Етика є основою

довіри до професії бухгалтера, але в навчальному процесі їй приділяється недостатньо часу.

У сучасному бізнес-середовищі, де автоматизація облікових процесів, аналіз великих даних та використання інноваційних цифрових рішень стали нормою, традиційні підходи до підготовки бухгалтерів поступово втрачають актуальність. Недостатня інтеграція технологічних рішень у освітні програми створює розрив між теоретичною підготовкою студентів і реальними вимогами роботодавців.

Більшість програм підготовки бухгалтерів зосереджені на викладанні базових принципів і стандартів обліку, тоді як цифрові аспекти, такі як використання програмного забезпечення для автоматизації обліку, впровадження систем управління фінансами, аналіз даних за допомогою спеціалізованих платформ і використання штучного інтелекту для фінансових прогнозів, залишаються недостатньо висвітленими. Це обмежує можливості випускників адаптуватися до змін у професії та ефективно працювати з сучасними інструментами.

Серед причин цієї проблеми можна виділити застаріле технічне забезпечення в багатьох навчальних закладах, брак кваліфікованих викладачів, які володіють цифровими технологіями, та недостатню співпрацю з бізнесом, який впроваджує ці інновації. Крім того, відсутність практичних курсів, присвячених цифровій трансформації бухгалтерського обліку, поглиблює проблему.

Для подолання цієї проблеми необхідно активно впроваджувати цифрові технології у навчальний процес. Освітні програми мають включати курси з автоматизації бухгалтерського обліку, роботи з сучасними ERP-системами (наприклад, SAP, BAS ERP), аналітичними платформами (Power BI, Tableau) та інструментами роботи з великими даними. Це дозволить студентам отримати практичні навички, необхідні для роботи в умовах цифрової трансформації.

Також важливо забезпечити сучасне технічне оснащення навчальних закладів, що включає комп'ютерні лабораторії, доступ до ліцензійного програмного забезпечення та навчальні матеріали, розроблені за участі професійних організацій. Викладачам необхідно регулярно підвищувати кваліфікацію, зокрема проходити тренінги та сертифікації з новітніх технологій, що дозволить їм ефективно передавати студентам актуальні знання.

Співпраця з бізнесом є ще одним важливим аспектом. Організація практичних занять, воркшопів та стажувань у компаніях, які впроваджують сучасні технології в обліку, сприятиме підвищенню практичної цінності навчання. Крім того, бізнес може стати партнером у створенні навчальних програм, орієнтованих на потреби ринку.

Інтеграція цифрових технологій у бухгалтерську освіту сприятиме підготовці випускників, здатних адаптуватися до сучасних умов професії, працювати з інноваційними рішеннями та забезпечувати високу якість роботи. Це дозволить значно скоротити розрив між теоретичною підготовкою та реальними вимогами професії, забезпечуючи конкурентоспроможність майбутніх фахівців.

Для подолання цих проблем необхідно переглянути підходи до формування змісту освітніх програм. Важливо забезпечити гнучкість навчальних планів, що дозволить оперативно інтегрувати новітні знання, зміни в законодавстві та сучасні тенденції. Це може бути досягнуто через тісну співпрацю з професійними організаціями, які регулярно оновлюють стандарти професії.

Для вирішення проблеми практичного досвіду слід впроваджувати дуальну освіту, що поєднує академічне навчання з роботою в реальних компаніях. Це дозволить студентам застосовувати отримані знання на практиці та краще підготуватися до професійної діяльності. Необхідно також активніше використовувати цифрові технології у навчальному процесі. Впровадження курсів із автоматизації бухгалтерського обліку, роботи з аналітичними

платформами та використання технологій великих даних підвищить актуальність освіти.

Проблему етики можна вирішити шляхом посилення акценту на формуванні етичних компетенцій через спеціальні курси, кейс-завдання та інтеграцію етичних стандартів у всі аспекти навчального процесу.

Сучасні виклики також вимагають підвищення кваліфікації викладачів, які мають не лише володіти актуальними знаннями, але й бути здатними передавати їх студентам через інтерактивні методи навчання. Організація семінарів, тренінгів і стажувань для викладачів сприятиме зростанню якості освіти.

Подолання проблем бухгалтерської освіти можливе завдяки комплексному підходу, що включає модернізацію змісту програм, впровадження практико-орієнтованого навчання, активне використання цифрових технологій, посилення етичної складової та підвищення кваліфікації викладачів. Ці заходи сприятимуть підготовці висококваліфікованих фахівців, які відповідатимуть сучасним вимогам професії та зможуть ефективно працювати у глобалізованому економічному середовищі.

Висновок до розділу 4

У четвертому розділі було проаналізовано особливості професійної освіти бухгалтерів та аудиторів, проблемні аспекти підготовки фахівців у цій сфері, а також можливі шляхи вдосконалення навчального процесу. Професійна бухгалтерська освіта є ключовим фактором підготовки фахівців, які здатні відповідати викликам сучасного глобалізованого бізнес-середовища. Її розвиток має орієнтуватися на інтеграцію міжнародних стандартів, таких як рекомендації Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ), що дозволяє

забезпечити відповідність освітніх програм світовим практикам. Особливу увагу слід приділити розвитку професійних навичок, таких як критичне мислення, аналітичні здібності, лідерство та етичність, що виходять за межі суто технічної компетенції. Сучасні виклики вимагають комплексного вирішення проблем, пов'язаних із відставанням освітніх програм від змін у професії, недостатньою інтеграцією практичного досвіду в навчальний процес та обмеженим використанням цифрових технологій. Необхідно переглянути підходи до формування змісту освітніх програм, забезпечити їх гнучкість та актуальність через співпрацю з професійними організаціями, бізнесом та залучення новітніх технологій. Інтеграція практичної компоненти в освітній процес, зокрема через дуальну освіту та використання сучасних інструментів автоматизації, є важливим кроком для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Увага до етичних стандартів, що регулюються Міжнародним кодексом етики професійних бухгалтерів, сприятиме зміцненню довіри до професії та підвищенню її престижу.

Забезпечення безперервного навчання і підвищення кваліфікації бухгалтерів є критично важливим для адаптації до швидких змін у технологічному, економічному та регуляторному середовищах. Це створює підґрунтя для підвищення ефективності роботи фахівців та підтримання конкурентоспроможності професії на глобальному рівні.

ВИСНОВКИ

Бухгалтерський облік нематеріальних активів є стратегічно важливим елементом сучасного фінансового менеджменту, що визначає конкурентоспроможність підприємств і їхній розвиток в умовах глобалізованого бізнес-середовища. Нематеріальні активи, такі як бренди, патенти, авторські права та програмне забезпечення, стають основними драйверами створення вартості, забезпечуючи інноваційність, довгострокову стабільність та конкурентні переваги компаній.

Сучасна система обліку нематеріальних активів потребує комплексного вдосконалення. Виклики, пов'язані з їхньою класифікацією, визнанням та оцінкою, вимагають адаптації національних стандартів до міжнародних, зокрема до МСБО 38. Використання справедливої вартості, впровадження вартісно-орієнтованих моделей (EVA, MVA, SVA) та врахування синергетичних ефектів дозволяють об'єктивніше оцінювати роль нематеріальних активів у створенні ринкової вартості підприємств. Це особливо важливо для внутрішньостворених активів, які традиційно залишаються за межами фінансової звітності.

Звітність про нематеріальні активи є ключовим інструментом для інформування зацікавлених сторін про здатність підприємства створювати вартість. Інтеграція нефінансових показників, використання стратегічних карт та впровадження інноваційних підходів до звітності сприяють забезпеченню прозорості, достовірності інформації та підвищенню інвестиційної привабливості компаній. Регулярна переоцінка за справедливою вартістю та впровадження метрик для аналізу ефективності активів дозволяють точніше відображати їхній внесок у результати діяльності.

Результати проведеного дослідження підкреслюють важливість вдосконалення системи обліку нематеріальних активів (НМА) для забезпечення прозорості фінансової інформації, підвищення ефективності управління та зміцнення конкурентоспроможності підприємств у глобальному

економічному середовищі. У дослідженні висвітлено низку ключових аспектів, що дозволяють визначити напрями оптимізації облікової практики.

Класифікація нематеріальних активів залишається однією з основних проблем, що впливають на точність їхнього обліку. Недоліки у визнанні та розмежуванні нематеріальних активів від витрат на дослідження, розробки та маркетинг створюють виклики для облікової системи. У дослідженні підкреслюється необхідність вдосконалення підходів до визнання НМА, зокрема через акцент на їхній здатності генерувати майбутні економічні вигоди та відповідності юридичним критеріям.

Оцінка нематеріальних активів є ще однією складною сферою, яка потребує інтеграції сучасних підходів. Традиційні методи оцінки, зокрема витратний, дохідний і порівняльний підходи, мають значні обмеження в контексті об’єктивності та точності. Особливу увагу в дослідженні приділено вартісно-орієнтованим моделям, таким як EVA (економічна додана вартість), які дозволяють оцінювати вплив НМА на фінансові результати підприємства. Використання справедливої вартості, передбаченої міжнародними стандартами (МСБО 38), сприяє забезпеченню більш об’єктивної оцінки активів, особливо тих, що мають значний ринковий потенціал.

Особливу увагу приділено внутрішньостворюваним нематеріальним активам, які часто не відображаються у фінансовій звітності через складнощі їхнього визнання та оцінки. Це створює розрив між реальною ринковою вартістю підприємства та його фінансовими показниками. У дослідженні рекомендовано розробити адаптовані методики оцінки, які враховують специфіку внутрішньостворених активів та їхній вплив на результати діяльності підприємства.

Питання звітності про нематеріальні активи також займає центральне місце у проведеному дослідженні. Традиційна фінансова звітність недостатньо розкриває інформацію про НМА, що обмежує її інформативність для зацікавлених сторін. Інтеграція нефінансових показників, таких як стратегічна важливість активів чи їхній вплив на конкурентоспроможність підприємства,

може значно підвищити якість звітності. Використання інтегрованої звітності та стратегічних карт дозволяє виявити зв'язки між НМА та фінансовими й операційними результатами діяльності підприємства.

Результати дослідження також демонструють важливість цифровізації обліку нематеріальних активів. Інтеграція сучасних інформаційних технологій, таких як ERP-системи, платформи для аналізу великих даних та автоматизовані облікові програми, забезпечує точність, швидкість і прозорість облікових процесів. Цифрові інструменти не лише полегшують процес обліку, а й сприяють кращому аналізу ефективності використання НМА.

Окремий акцент зроблено на синергетичних ефектах, які виникають при взаємодії НМА з іншими ресурсами підприємства. Ці ефекти значно збільшують реальну вартість активів, але часто залишаються поза увагою традиційних облікових моделей. У дослідженні запропоновано розробити методи оцінки синергетичних ефектів, що дозволить точніше визначити їхній вплив на загальну вартість підприємства.

Підготовка фахівців у сфері обліку нематеріальних активів також вимагає вдосконалення. Інтеграція міжнародних стандартів у навчальні програми, розвиток практичних навичок через дуальну освіту та впровадження курсів із цифрової трансформації сприятимуть підготовці висококваліфікованих фахівців. Особливу увагу слід приділити формуванню етичних компетенцій, які є основою довіри до професії.

Результати дослідження підкреслюють необхідність системного підходу до вдосконалення обліку нематеріальних активів, який включає гармонізацію стандартів, інтеграцію сучасних технологій, удосконалення звітності та підготовку фахівців. Це сприятиме підвищенню прозорості фінансової інформації, зміцненню конкурентоспроможності підприємств та їх інтеграції у глобальну економіку знань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <IR> *Examples Database*. URL: http://examples.integratedreporting.org/all_reporters.

2. Abeysekera I., Guthrie J. *An empirical investigation of annual reporting trends of intellectual capital in Sri Lanka*. Critical Perspectives on Accounting. 2003. Vol. 16, No. 3. P. 151–163.

3. Ahonen, G. Classification of Intangibles: Generative and commercially exploitable intangible assetsю Groupe HEC: Jouy-en-Josas. – 2000. – P. 206-212.

4. Bontis N. *Intellectual capital disclosure in Canadian corporations*. Journal of Human Resource Costing and Accounting. 2002. Vol. 14. P. 9–20.

5. Bounfour A. *The Management of Intangibles: The Organisation's Most Valuable Assets*. Routledge, 2015. 336 p.

6. *Corporate Register*. URL: www.corporateregister.com.

7. Drucker P. The next information revolution. 1998 URL: http://www.s-jtech.com/Peter%20Drucker%20-%20the%20Next%20Information%20Revolution.pdf

8. Financial Accounting Standards Board. FASB. 2018. URL: https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/meetings/2018/june/iasb/ap18b-gi.pdf

9. Garcia-Meca E., Martinez I. *Assessing the quality of disclosure on intangibles in the Spanish capital market*. European Business Review. 2005. Vol. 17, No. 4. P. 305–313.

10. Holmen J. *Intellectual capital reporting*. Management Accounting Quarterly. 2005. Vol. 6 (4). P. 1–6.

11. International Valuation Guidance Note No. 4. Valuation of Intangible assets. International Valuation Standards Committee. URL: http://www.romacor.ro/legislatie/18-gn4.pdf

12. Jarboe K.P. *Reporting Intangibles. A Hard Look at Improving Business Information in the U.S.* Half Moon Bay, 2005. 36 p.

13. Kaplan R. S., Norton D. P. The Balanced Scorecard. Measures then drive Performance. Harvard Business Review,- 1992- V. 70.-№ 1.-P. 71-79.

14. Krumwiede T. *Why historical cost accounting makes sense*. Strategic Finance. 2008. August. P. 33–39.

15. Normann R, Ramírez R. From value chain to value constellation: designing interactive strategy. Harv Bus Rev. 1993 Jul-Aug;71(4):65-77. PMID: 10127040.

16. Reilly, Robert F. and Robert P. Schweihs. Valuing Intangible Assets, New York: McGraw-Hill. 1998. URL: https://sub.bvresources.com/bvstore/PDFs/PUB25.pdf/

17. Roslender R. *The prospects for satisfactorily measuring and reporting intangibles. Time to embrace a new model of (ac)counting?* Journal of Human Resource Costing & Accounting. 2009. Vol. 13, No. 4. P. 338–359.

18. Stathis K. L. *Ocean Tomo Releases 2015 Annual Study of Intangible Asset Market Value*. URL: http://www.oceantomo.com/blog/2015/03-05-ocean-tomo-2015-intangible-asset-market-value/.

19. Strategies For Managing Intangible Assets. FasterCapital. *FasterCapital*. URL: https://fastercapital.com/topics/strategies-for-managing-intangible-assets.html.

20. Tojo, Y. Creating values from intellectual assets. OECD. Seminar «Creation, Recognition and Valuation of Intellectual Assets». URL: http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/workshops/2006/newYork/ia08.pdf

21. Volkov D., Garanina T. *Value Creation in Russian Companies: the Role of Intangible Assets*. Electronic Journal of Knowledge Management. 2008. Vol. 6, Is. 1. P. 63–74.

22. Wyatt A. *Accounting recognition of intangible assets: theory and evidence on economic determinants*. The Accounting Review. 2005. Vol. 80. No 3. P. 967–1003.

23. *Активів: стан та пропозиції щодо вдосконалення*. Бізнес Інформ. 2018. Вип. № 3. С. 236–241.

24. Банасько Т. М. Бухгалтерський облік і контроль нематеріальних активів: оцінка та порядок відображення: автореф. дис… канд. ек. наук: 08.00.09 / ЖДТУ, Житомир, 2010. 18 с.

25. Бойчик І.М. Економіка підприємства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ К.: Атіка, 2004. 480 с.

26. Вакун О. В. Нова сутність нематеріальних активів в бухгалтерському обліку. *Сталий розвиток економіки*. 2011. № 3. С. 211–215.

27. Вакун О. В. *Удосконалення звітності в частині нематеріальних активів будівельних підприємств*. Економічний аналіз: зб. наук. праць. 2013. Том 14. № 2. С. 188–197.

28. Гороховець Ю. А. *Напрями наукових досліджень в сфері бухгалтерської оцінки*. Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку та оподаткування: тези вист. міжнар. наук.-прак. конф. (Житомир, 25 лис. 2016р.). Житомир: О. О. Євенок, 2016. С. 29–30.

29. Гороховець Ю. А. *Підходи щодо удосконалення обліку нематеріальних активів потребам вартісно-орієнтованого управління*. Науковий вісник ЖДТУ. 2017. Вип. № 2. С. 98.

30. Дерун І. А. *Проблеми оцінювання інтелектуального капіталу та його відображення у фінансовій звітності*. Актуальні проблеми економіки. 2013. № 6(144). С. 103–113.

31. Жук В. М., Рудченко Ю. С. *Нематеріальні активи в роботі підприємств: правові основи, облік, оподаткування: навч. посіб.* Київ: Юг-Агро-Веста, 2008. 250 с.

32. Задорожний З. Проблемні питання якості інформації бухгалтерського і управлінського обліку малоцінних активів. Вісник Тернопільського національного економічного університету. - 2018. - Вип. 1. - С. 115-124.

33. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інстр. М-ва фінансів України від 30.11.1999 № 291: станом на 23 лют. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text.

34. Каткова Н. В., Лакутіна К. С. *Методичні підходи до аналізу нематеріальних активів*. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 6 (11). С. 310–315.

35. Конкуренція за лідерство. Розширення горизонтів. Ernst & Young. 2012. URL: http://www.ey.com/ru/ru/issues/business-environment/competing-for-growth

36. Корягін М. В. Бухгалтерський облік у системі управління вартістю підприємства: теоретико-методологічні концепції: монографія. Львів: ЛКА, 2012. 389 с.

37. Куцик П. О., Дрогобицький І. М. , Плиса З. П. , Скоп Х. І. Облікова концепція управління вартістю нематеріальних активів підприємства: монографія. Львів: Растр-7, 2016. 268 с.

38. Легенчук С. Ф. *Звіт про інтелектуальний капітал: забезпечення виконання завдань бухгалтерського обліку*. Наука і освіта. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2005. С. 22–23.

39. Легенчук С.Ф. Нематеріальні активи та інтелектуальний капітал в бухгалтерському обліку підприємств: взаємозв'язок понять. *Вісник ЖДТУ*. 2005. № 1 (31). С. 131–137.

40. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 "Нематеріальні активи"* від 01.01. 2012 р. № 959_050. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_050.

41. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text .

42. *Міжнародний стандарт фінансової звітності 13 "Оцінка справедливої вартості"*. Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2013. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_068?test=4/UMfPEGznhh4cx.ZiFzWr09HI4QEs80msh8Ie6.

43. *Міжнародний стандарт фінансової звітності 3 "Об'єднання бізнесу IASB"*. Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_006 (Last accessed: 17.12.2017).

44. *Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності"*: від 07.02. 2013 р. № 73. Дата оновлення: 03.08.2018. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13.

45. Осипов В.І. Економіка підприємства: Підручник для вищих навчальних закладів. Одеський державний економічний університет. О.: Маяк, 2005. 724 с.

46. Плекан М. В. *Нематеріальні активи як об'єкт обліку і звітності*. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2014. № 794. С. 221–225.

47. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI: станом на 11 груд. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text.

48. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX : станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text.

49. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV : станом на 3 верес. 2024 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text.

50. Про затвердження Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку нематеріальних активів від **16.11.2009 № 1327: станом на 06.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1327201-09#Text**

51. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку №8 «Нематеріальні активи»: Наказ М-ва фінансів України від 18.10.1999 № 242: станом на 17 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99#Text.

52. *Про затвердження положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати"*: наказ Міністерства фінансів від 28.04.2006 р. № 415. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06.

53. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text.

54. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII : станом на 31 груд. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text.

55. Проскуріна Н. М., Гороховець Ю. А. *Диференціація підходів до трактування нематеріальних активів як економічної категорії*. Збірник наукових праць "Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки". 2016. № 2 (30). С. 14–23.

56. Проскуріна Н. М., Гороховець Ю. А. *Методичні підходи до класифікації нематеріальних активів*. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2016. № 8 (240). С. 115–128.

57. Рак Н. Є. *Методичні підходи до формування звіту про інтелектуальний капітал банку*. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2012. № 2(4). С. 81–88.

58. Рожелюк В., Денчук П. *Система показників стану і використання нематеріальних активів*. Наукові записки. 2006. Вип. 15. С. 49–51.

59. Сохацька О. М., Островська Г. Й. *Інтеграція Balanced Scorecard в систему управління вартістю організації*. Коммунальное хозяйство городов. 2008. № 85. С. 120–132.

60. Старостенко Г., Сурженко А. *Вартісно-орієнтоване управління фінансами в сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні*. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. № 3 (7). С. 178–186.

61. Яремко І. Й. Публічна репрезентація інформаційно-інтелектуальної складової капіталу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Економіка"*. 2015. Вип. 1 (45). Т. 2. С. 311–316.